

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Baudžiamosios justicijos katedra

Dainiaus Nauburaičio,

V kurso, baudžiamosios justicijos

studijų šakos studento

Magistro darbas

**Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą probleminiai
aspektai**

Problematic aspects of release from criminal liability on bail

Vadovė: doc. dr. Ilona Michailovič

Recenzentė: doc. dr. Gabrielė Juodkaitė-Granskienė

Vilnius

2020

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe analizuojamas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 40 straipsnyje numatytos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies – atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, teisinio reglamentavimas ir šio reglamentavimo aiškinimas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Tokia analize siekiama nustatyti probleminius aspektus, egzistuojančius teisiniame šio instituto reglamentavime bei šio reglamentavimo taikymo praktikoje. Darbe siekiama išgryninti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sampratą ir tikslus. Identifikavus probleminius aspektus siekiama pateikti galimus šių problemų sprendimus.

Pagrindiniai žodžiai: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, laiduotojas, baudžiamoji atsakomybė, laidavimas.

This Master's Thesis analyses release from criminal liability on bail – a type of release from criminal liability set forth in the Article 40 of the Criminal Code of The Republic of Lithuania and aforementioned law's regulation and it's interpretation by The Supreme Court of the Republic of Lithuania. The goal of this analysis is to identify the problematic aspects of this law's regulation and interpretation. Furthermore, this Master's Thesis seeks to identify the concept and the goals of the release from criminal liability on bail. When the problematic aspects are identified possible solutions to these problems are offered.

Keywords: release from criminal liability on bail, release from criminal liability, criminal liability, bail.

TURINYS

IŽANGA	2
1. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą samprata, požymiai bei tikslai	6
1.1. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą samprata ir požymiai	7
1.2. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tikslai	15
2. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą teisinis reglamentavimas ir jo aiškinimas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje	22
2.1. Preliminarūs reikalavimai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymui	22
2.2. Sąlygos, kurioms esant galimas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymas	26
2.2.1. Asmuo pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką	26
2.2.2. Asmuo visiškai pripažino savo kaltę ir gailisi padaręs nusikalstamą veiką	30
2.2.3. Asmuo bent iš dalies atlygino ar pašalino padarytą žalą arba įsipareigojo ją atlyginti, jeigu ji buvo padaryta	34
2.2.4. Yra pagrindas manyti, kad asmuo visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų	37
2.3. Reikalavimai laiduotojui	40
3. Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas, laidavimo atsisakymas bei teisinės pasekmės, kai laidavimo metu padaroma nauja nusikalstama veika	46
3.1. Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas	46
3.2. Laidavimo atsisakymas bei teisinės pasekmės, kai laidavimo metu padaroma nauja nusikalstama veika	52
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	55
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	58
SANTRAUKA	63
SUMMARY	64

IŽANGA

Temos aktualumas. Šiuolaikiniame teisiniame diskurse pripažįstama, jog baudžiamosios teisės funkcijos gali būti įgyvendintos alternatyviomis baudžiamosios atsakomybės formomis, kuriomis asmuo nepatiria griežčiausios valstybės reakcijos į nusikalstamos veikos padarymo faktą. Viena iš šių alternatyvių baudžiamosios atsakomybės formų – atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. Šis institutas įtvirtintas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000) VI skyriuje bei kituose BK Bendrosios bei Specialiosios dalies straipsniuose. Viena iš atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto rūšių yra atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, kurį numato BK 40 straipsnis.

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo atveju asmuo yra atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės ir perduodamas teismo pasitikėjimo verto asmens atsakomybėn. Šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies taikymo galimybės yra itin plačios, tai patvirtina ir praktika. Taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą 2019 m. nutraukti 1144 ikiteisminiai tyrimai, o 2020 m. nutraukti 1152 ikiteisminiai tyrimai (Informatikos ir ryšių departamentas, 2020).

Deja, baudžiamojoje teisinėje doktrinoje šis institutas beveik neanalizuotas. Baudžiamosios teisės mokslininkai (pavyzdžiui, BK Bendrosios dalies komentaro autoriai, taip pat V. Piesliakas, A. Baranskaitė) atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institutą dažniausiai nagrinėja atlikdami bendrą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto analizę. Koncentruotą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą analizę yra pateikęs J. Bagdžius, susitelkęs į šio instituto istorinę genezę, kuri siekia dar Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikus (Bagdžius, 2019, p. 130). Atsižvelgiant į tai, kad baudžiamosios teisės doktrinoje nėra pateikiama aktuali BK 40 straipsnio teisinio reglamentavimo analizė, tikslinga atlikti giluminį atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tyrimą, susijusį su šio instituto teisiniu reglamentavimu, numatytu tiek BK, tiek Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (toliau – BPK) (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002).

Darbo tikslas. Šio magistro darbo tikslas - išanalizavus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą teisinį reglamentavimą ir šio teisinio reglamentavimo

interpretaciją teismų praktikoje, identifikuoti probleminius aspektus bei pateikti galimus šių problemų sprendimus.

Darbo uždaviniai. Šio magistro darbo uždaviniai yra:

1. Ištirti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės bei šio instituto rūšies – atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą bendruosius požymius ir nustatyti BK 40 straipsnyje nustatyto instituto sampratą;

2. Nustatyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tikslus, šiuo institutu įgyvendinamas baudžiamosios teisės funkcijas;

3. Išanalizuoti BK 40 straipsnio 1, 2 bei 3 dalies nuostatas, šių nuostatų aiškinimą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, identifikuoti šio reguliavimo bei aiškinimo probleminius aspektus ir pasiūlyti galimus jų sprendimus;

4. Ištirti teismų praktiką, susijusią su baudžiamojo poveikio priemonių skyrimu asmenims, atleistiems nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ir identifikuoti praktikoje kylančias problemas;

5. Išnagrinėti teisinius padarinius, kai laiduotojas atsisako laidavimo arba atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą asmuo laidavimo laikotarpiu padaro naują nusikalstamą veiką.

Darbo objektas. Magistro darbo objektas yra atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą teisinis reglamentavimas, šio instituto samprata ir baudžiamojo poveikio priemonių taikymas atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 40 straipsnį, asmeniui. Atliekant šio instituto teisinio reglamentavimo, jo aiškinimo teismų praktikoje bei baudžiamosios teisės doktrinoje analizę siekiama identifikuoti probleminius aspektus bei pasiūlyti galimus jų sprendimus.

Magistro darbo tema yra itin plati, todėl darbe bus koncentruojamasi tik į pagrindines šio instituto teisinio reglamentavimo problemas. Dėl darbo temos platumo mažiau dėmesio bus skiriama atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atitikčiai konstituciniams principams (antai, *non bis in idem*, nekaltumo prezumpcijos bei kt.), atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės reglamentavimui tarptautinėje bei užsienio valstybių teisėje,

auklėjamojo poveikio priemonių skyrimo tvarkai bei praktikai, užstato reguliavimui ir jo skyrimo tvarkai bei istoriniam šio instituto reglamentavimui.

Tyrimo metodai. Tiriant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą naudoti indukcijos, lyginamasis, sisteminės analizės, lingvistinis, loginis-analitinis moksliniai tyrimų metodai. Tyrime daugiausiai naudojamas loginis-analitinis metodas – atliekamas teisinio reglamentavimo, teismų praktikos, baudžiamosios teisinės doktrinos analizė, pateikiami apibendrinimai bei išvados. Indukcijos metodas naudojamas formuojant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sampratą bei šio instituto tikslus. Lyginamasis metodas naudojamas BK 40 straipsnyje numatyto teisinio reglamentavimo palyginimui su kitomis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšimis. Sistemine analizė pasitelkiama nagrinėjant baudžiamojo įstatymo, BPK bei teismų praktiką. Lingvistinis metodas naudojamas siekiant paaiškinti tam tikras BK 40 straipsnio nuostatas. Magistro darbe plačiai taikytas ir teismų praktikos analizės metodas, tiriant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką (išanalizuotos 76 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos apžvalga), didesnę dėmesį kreipiant 2016-2020 m. laikotarpiu formuotai teismų praktikai.

Magistro darbo originalumas. Šio magistro darbo originalumą lemia atlikta išsami atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą teisinio reglamentavimo, Lietuvos teismų praktikos, formuojamos taikant šį institutą, analizė. Magistro darbe nustatyti probleminiai aspektai, susiję su teisinio reglamentavimo spragomis bei teisinio reglamentavimo aiškinimu teismų praktikoje. Pateikiamos galimos šių problemų sprendimo kryptys.

Svarbiausi šaltiniai. Magistro darbe plačiai analizuojamas baudžiamojo įstatymo reglamentavimas, susijęs su atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, aiškinanti šį teisinį reglamentavimą. Plačiai naudojama ir baudžiamoji teisinė doktrina. Nors doktrinoje mažai dėmesio skiriama atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, tačiau šis šaltinis pasitelkiamas nagrinėjant bendrus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto požymius, taip pat kitus, su magistro darbo objektu susijusius teisinius reiškinius. Daugiausiai remiamasi A. Baranskaitės moksliniais darbais, nes šios mokslininkės darbuose plačiai nagrinėtas atleidimo nuo

baudžiamosios atsakomybės institutas. Taip pat remiamasi V. Piesliako, J. Prapiesčio moksliniais darbais.

1. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą samprata, požymiai bei tikslai

Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje numatytas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Šis siekis suponuoja tai, kad privalu stengtis užtikrinti, kad kiekvienas asmuo ir visa visuomenė būtų saugūs nuo nusikalstamų kėsinių (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 sausio 16 d. nutarimas). Taigi viena iš valstybės paskirčių – apsaugoti asmenų teises ir teisėtus interesus nuo nusikalstamo kėsinosi, atgrasant visuomenės narius nuo nusikalstamų veikų darymo. Toks siekis iš esmės įtvirtintas ir BK 1 straipsnyje, kuriame įtvirtinta, kad baudžiamojo kodekso paskirtis yra baudžiamosiomis priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų. Šiuolaikinėje baudžiamojoje teisėje nusikalstamų veikų prevencija gali būti vykdoma pasitelkiant tam specialiąsias prevencijos priemones, kurios nesusijusios su nusikalstamas veikas padariusių asmenų nubaudimu. Vienas iš institutų, kurio pagalba tai galima padaryti yra atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas.

Baudžiamosios teisės doktrinoje atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės apibrėžiamas kaip kompetentingos valstybės institucijos – teismo priimtas sąlyginis arba besąlyginis sprendimas atsisakyti teisės bausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį ir atleisti jį nuo pareigos patirti tokios veikos sukeltus teisinius padarinius: įstatymuose nustatytus teisių ir laisvių suvaržymus, ribojimus, moralinius, turtinius praradimus ir pan. (Švedas *et al.*, 2020, p. 15). Iš esmės, tokiam šio instituto apibrėžimui galima pritarti, nes jame atspindimos pagrindinės šio instituto idėjos bei požymiai. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto esmė yra tai, kad asmuo esant baudžiamajame įstatyme numatytais konkrečios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies sąlygoms yra atleidžiamas nuo padarinių, kurie paprastai atsiranda pripažinus, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšys numatytos tiek BK Bendrosios dalies VI skyriuje, tiek atskiruose BK straipsniuose (antai, BK 19 straipsnio 2 dalyje, 114 straipsnio 3 dalyje, 147² straipsnio 2 dalyje ir kituose BK straipsniuose). Viena iš tokių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių yra BK 40 straipsnyje numatytas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą.

Laidavimo istorines užuomazgas galima įžvelgti dar Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais, o galiausiai Lietuvoje taikytoje baudžiamojoje teisėje ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis atsirado sovietmečiu įsigaliojusiam baudžiamajame įstatyme. Ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis su tam tikrais reikšmingais pakeitimais perkelta į šiuo metu galiojantį baudžiamąjį įstatymą (Bagdžius, 2019, p. 124-144). Nors ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis ir turi stiprias istorines šaknis, tačiau magistro darbo autoriaus nuomone doktrinoje nėra pateikiama nuodugni atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą analizė. Dažniausiai doktrinoje apsiribojama bendruoju šios rūšies tyrimu, atliekamu tiriant apskritai viso atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą. Taip apsiribojant nėra pakankamai atskleidžiama atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą esmė bei reikšmė. Autoriaus nuomone, tokios analizės pradiniu tašku turi būti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sampratos išgryninimas, šio instituto požymių bei tikslų atskleidimas.

1.1. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą samprata ir požymiai

Nors atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą nėra itin populiarus analizės objektas teisės mokslo doktrinoje, tačiau keletas mokslininkų savo darbuose yra pateikę atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto bei analizuojamos instituto rūšies požymių tyrimus. Tačiau autoriaus nuomone doktrinoje pasigęstama atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sampratos. Šio instituto samprata arba nepateikiama, arba pateikiama tik remiantis baudžiamojo įstatymo nuostatomis. Dėl šios priežasties nepilnai atspindima šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies esmė, prasmė, vieta tiek atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institute tiek baudžiamojoje teisinėje sistemoje apskritai.

A. Baranskaitė **atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą** apibrėžia kaip sąlyginę atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį, kai asmuo nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamas perduodant jį pagal laidavimą teismo pasitikėjimo vertam asmeniui ir nustatant nuo vienerių iki trejų metų laidavimo terminą (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 254). Mokslininkė nurodo, kad šios rūšies taikymo atveju kaltininko atsakomybė padalijama tarp kaltininko, laiduotojo ir valstybės. Kaltininkas įsipareigoja nepadaryti naujos nusikalstamos

veikos, laiduotojas laiduoja, kad kaltininkas per nustatytą laidavimo laikotarpį nepadarys naujos nusikalstamos veikos, o valstybė iš savo pusės sutinka atiduoti kaltininką laiduotojo atsakomybėn ir netaikyti jam valstybės prievartos priemonės – bausmės (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 254). Autoriaus nuomone auklėjamas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą požymis itin svarbus apibrėžiant šią rūšį, nes tai gali būti vienas iš šios rūšies taikymo tikslų. A. Baranskaitės pateikiamoje sampratoje neatskleidžiami kai kurie svarbūs atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą elementai. Siekiant išgryninti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sampratą reikia atlikti giluminę šio instituto požymių analizę.

Pradinis taškas, analizuojant tiek atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą, tiek atskiras jo rūšis, turėtų būti **baudžiamosios atsakomybės sampratos** parinkimas. Tai gali padėti atskleisti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą esmę, reikšmę bei šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies požymius. Doktrinoje nėra vieningos nuomonės dėl baudžiamosios atsakomybės sampratos. Vieni mokslininkai baudžiamąją atsakomybę apibrėžia kaip asmens ir jo padaryto nusikaltimo pasmerkimą valstybės vardu, kurį vykdo įgaliotos institucijos (teismas) ir kuris pasireiškia baudžiamaisiais įstatymais apibrėžtų asmeninio ar turtinio pobūdžio suvaržymų kaltininkui nustatymu (Abramavičius *et al.*, 2001, p. 57). Taip pat, baudžiamoji atsakomybė doktrinoje apibrėžiama kaip asmens, padariusio nusikalstamą veiką, pareigos, kilusios dėl padarytos nusikalstamos veikos, būti patrauktam baudžiamojon atsakomybėn, t. y. būti teismo pasmerktam valstybės vardu priimant apkaltinamąjį nuosprendį, atlikti bausmę ir turėti teistumą, įgyvendinimas. Taigi teigiama, kad baudžiamąją atsakomybę iš esmės sudaro trys elementai: 1) nuteisimas valstybės vardu, priimant apkaltinamąjį nuosprendį; 2) bausmės paskyrimas ir paskirtos bausmės vykdymas arba atleidimas nuo bausmės; 3) teistumas (Piesliakas, 2008, p. 180-181).

Vis dėlto, autoriaus nuomone, pateiktos baudžiamosios atsakomybės sampratos labiausiai atspindi tradicinius baudžiamuosius teisinius santykius, kurie po nusikalstamos veikos padarymo perauga į nusikalstamą veiką padariusio asmens pasmerkimą valstybės vardu, pripažinus jį kaltu apkaltinamajame nuosprendyje, bausmės paskyrimą bei teistumo atsiradimą atlikus bausmę. Šios sampratos neapima tokios alternatyvios baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo formos kaip atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ir (arba) ignoruojama baudžiamųjų procesinių prievartos priemonių taikymo galimybė egzistuojanti dar ikiteisminio tyrimo stadijoje.

Kiek platesnę baudžiamosios atsakomybės sampratą pateikia R. Drakšas, kuris baudžiamąją atsakomybę apibūdina kaip nusikalstamos veikos ir ją padariusio, nors dar ir nenustatyto, asmens pasmerkimą valstybės vardu (Drakšas, 2008, p. 41). Tačiau autoriaus nuomone, atsižvelgiant į šio tyrimo objektą, aktualiausią baudžiamosios atsakomybės sampratą pateikia A. Baranskaitė. Mokslininkė teigia, kad baudžiamoji atsakomybė – tai valstybės reakcija į nusikalstamą veiką teisinėmis baudžiamosiomis, baudžiamosiomis procesinėmis prievartos priemonėmis, ribojančiomis šią veiką padariusio asmens teises ir laisves (Baranskaitė, 2007, p. 78-79). Autoriaus nuomone, A. Baranskaitės pateikiama baudžiamosios atsakomybės samprata geriausiai atspindi baudžiamuosius teisinius santykius nuo jų atsiradimo momento (nusikalstamos veikos padarymo) iki tokių santykių pabaigos (asmens pasmerkimo ir bausmės skyrimo bei teistumo atsiradimo arba atleidimo nuo tolimesnės baudžiamosios atsakomybės arba bausmės). Taip pat, A. Baranskaitės pateiktoje sampratoje tiksliausiai atspindima valstybės reakcija į nusikalstamą veiką, nepamirštant, kad dar ikiteisminio tyrimo metu gali būti taikomi tam tikri asmens teisių ir laisvių suvaržymai, kurie pagal savo esmę gali prilygti netgi bausmei.

BK 2 straipsnis pateikia pagrindines baudžiamosios atsakomybės nuostatas. Šio straipsnio nuostatos įtvirtina, kad asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik jeigu jo padaryta veika yra uždrausta baudžiamąjo įstatymo, galiojusio nusikalstamos veikos padarymo metu. Asmuo baudžiamojon atsakomybėn traukiamas tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką ir tik jeigu veikos padarymo metu iš jo galima buvo reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio. Pagal baudžiamąjį įstatymą asmuo atsako tik tuo atveju, jei jo padaryta veika atitinka baudžiamąjo įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamąjo nusižengimo sudėtį. Atsižvelgiant į tai, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimas gali būti sprendžiamas tik tuo atveju, kai asmens veiksmuose (neveikime) yra nusikalstamos veikos sudėtis. Jei asmens veiksmuose nėra bent vieno nusikalstamos veikos sudėties požymio, tokiam asmeniui baudžiamoji atsakomybė net nekyla ir tokioje situacijoje neįmanomas ir atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės (Baranskaitė, 2007, p. 80). Remiantis tuo, galima pripažinti, kad *atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą* yra baudžiamąjo įstatymo uždraustą nusikalstamą veiką padariusio asmens atleidimas nuo valstybės prievartos priemonių, paprastai taikomų pripažinus, jog asmuo yra kaltas padaręs nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą.

Sprendimas atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti priimtas: 1) atliekant ikiteisminį tyrimą; 2) esant parengtinei bylos nagrinėjimo teisme stadijai; 3) išnagrinėjus baudžiamąją bylą teisme (Piesliakas, 2008, p. 351). Bet kuriuo iš paminėtų atvejų, remiantis BK 40 straipsniu, reikalingas potencialaus laiduotojo prašymas atleisti nusikalstamą veiką padariusį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ir perduoti jį laiduotojo atsakomybėn. Šią nuostatą galima laikyti preliminarina atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlyga, nuo kurios atsiradimo gali būti pradėtas asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimo svarstymas.

1) Pirmuoju atveju, aktuali norma, numatyta BPK 212 straipsnio 6 punkte. Ši norma numato, jog ikiteisminis tyrimas nutraukiamas, kai įtariamasis perduodamas teismo pasitikėjimo vertam asmeniui, pagal laidavimą BK 40 straipsnyje numatytais atvejais. Remiantis BPK 214 straipsnio 2 dalimi, sprendimą nutraukti ikiteisminį tyrimą priima ikiteisminio tyrimo teisėjas, kuris patvirtina prokuroro nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo. Ikiteisminio tyrimo teisėjo vaidmenį šioje procedūroje kai kurie mokslininkai laiko kompensaciniu mechanizmu taikant neteismines procedūras ir tokio pobūdžio dalyvavimą laiko sveikintinu, tačiau kritikuoja lakonišką įstatyminių reglamentavimą, kuris nenumato procesinės ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimo formos (Ažubalytė, 2006, p. 21). Ši įstatymo spraga bandoma pataisyti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) konsultacija, kurioje pasisakyta, kad ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimas patvirtinti prokuroro nutarimą gali būti įformintas motyvuota nutartimi arba rezoliucija (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga, 2003). Autoriaus nuomone, BPK 214 straipsnio 2 dalis turėtų būti papildyta tiesiogiai nurodant kokia procesine forma turėtų būti įformintas ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimas patvirtinti prokuroro nutarimą ir atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės.

2) Antrąjį atvejį reglamentuoja BPK 235 straipsnis, kuris numato, jog byla gali būti nutraukta nustačius, kad yra BK 36-40 straipsniuose numatyti pagrindai atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Taigi, jei nustatomos visos baudžiamojo įstatymo numatytos sąlygos bei pagrindai taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, teismas gali nuspręsti nutraukti baudžiamąją bylą bylos nagrinėjimo teisme stadijos metu. Teismas tokiu atveju turi surengti teismo posėdį, kuriame dalyvauja prokuroras, kaltinamasis, gynėjas, nukentėjęsysis ir jo atstovas. Teismas nusprendęs atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą priima nutartį nutraukti bylą.

3) Trečiuoju atveju aktuali BPK 303 straipsnio 4 dalis, kuri nustato, jog teismas gali nuspręsti nutraukti baudžiamąją bylą esant baudžiamąjo įstatymo numatytiems pagrindams atleisti kaltinamąjį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Šiuo atveju teismas priima nuosprendį dėl bylos nutraukimo ir asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Taigi, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą procedūra skiriasi priklausomai nuo to, kurioje baudžiamąjo proceso stadijoje bandoma šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį taikyti. Skiriasi ir teismo priimamų dokumentų, kuriais nusprendžiama asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, rūšys. Tačiau sprendimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės visada priima teismas.

Neatsižvelgiant į tai, kurioje baudžiamąjo proceso stadijoje nusprendžiama asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, asmuo nėra valstybės vardu pasmerkiamas, t. y. jis nėra apkaltinamuoju nuosprendžiu pripažįstamas kaltu, jam nėra paskiriama bausmė ir neatsiranda teistumas. (Piesliakas, 2008, p. 345). Tad, asmuo, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, nepatiria stipriausio galimo valstybės atsako į nusikalstamos veikos padarymą – bausmės ir su ja susijusių teisinių padarinių. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju nusprendžiama, kad bausmės tikslai, numatyti BK 41 straipsnyje, gali būti pasiekti netaikant baudžiamosios atsakomybės (Piesliakas, 2008, p. 347). Teismas tokiu atveju nusprendžia, kad baudžiamąjo įstatymo funkcijos gali būti įgyvendintos asmens nenubaudžiant. Tačiau asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės nereiškia, kad išnyksta baudžiamosios atsakomybės pagrindas – nusikalstamos veikos sudėtis. Nusikalstama veika nėra dekriminalizuojama ir toliau laikoma nusikalstama. Atsižvelgiant į tai, asmuo nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamas nereabilituojančiais pagrindais, jis nėra išteisinamas ir nėra pripažįstamas nepadariusiu nusikalstamos veikos (Baranskaitė, 2007, p. 81).

Nors asmuo ir nėra pasmerkiamas valstybės vardu ir jam nėra paskiriama bausmė, tai nereiškia, kad atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui neatsiranda tam tikri įpareigojimai ar draudimai. BK 67 straipsnio 2 dalies pagrindu, asmeniui atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti paskirtos baudžiamąjo poveikio priemonės. Taigi, net ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo atveju, asmuo neišvengia apskritai visų neigiamų nusikalstamos veikos padarinių. Taip pat, atsižvelgiant į tai, kokia atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis taikoma, nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui gali kilti papildomi įpareigojimai. Pavyzdžiui, BK 40 straipsnio taikymo atveju, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui kyla pareiga atlyginti ar pašalinti nusikalstama veika

padarytą žalą, jei tokia buvo padaryta ir jei žala dar nėra atlyginta ar pašalinta. Taigi atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, asmuo yra atleidžiamas nuo griežčiausio galimo valstybės atsako į nusikalstamos veikos padarymą – bausmės. Tačiau tokiam asmeniui vis tiek gali būti paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės bei baudžiamojo įstatymo pagrindu kilti kitokios pareigos.

Padėti atskleisti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą požymius gali ir skirtingų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių klasifikacijos išanalizavimas. Doktrinoje priimta atskiras *atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis klasifikuoti į besąlygines ir sąlygines*. Ši klasifikacija paremta tuo ar sprendimas atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti panaikintas, jei asmuo nevykdo įstatymo ar teismo nustatytų pareigų, nusikalsta dar kartą.

Besąlyginės atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšys yra tokios, kurias pritaikius sprendimas dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės negali būti panaikintas ir asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už anksčiau padarytą nusikalstamą veiką, net jei toks asmuo padaro naują nusikalstamą veiką (Piesliakas, 2008, p. 352). Atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal besąlyginę šio instituto rūšį baudžiamieji teisiniai santykiai tarp kaltininko ir valstybės, kaltininko ir nukentėjusiojo bei nukentėjusiojo ir valstybės baigiasi. Šiuo atveju atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės nėra siejamas su kaltininko elgesiu ateityje (Baranskaitė, 2007, p. 83-84). Tačiau net ir besąlygiškai atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės tai nereiškia, kad atleistam asmeniui negali būti pritaikyta kitos rūšies teisinė atsakomybė.

Kaip minėta, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą priskiriamas prie sąlyginių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių. Tai reiškia, kad taikant šią rūšį atleistam asmeniui atsiranda tam tikri įpareigojimai bei draudimai. Įstatymo, o konkrečiau BK 40 straipsnio, pagrindu atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui atsiranda pareiga bent iš dalies atlyginti ar pašalinti padarytą žalą, nustatytą laidavimo terminą laikytis įstatymų, nepadaryti naujų nusikalstamų veikų. Taip pat kaip ir kitų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių taikymo atveju, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą asmeniui teismas gali paskirtos baudžiamojo poveikio priemones, kuriomis nustatomi tam tikri įpareigojimai ar draudimai.

Taigi atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal sąlyginę atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį baudžiamieji teisiniai santykiai nesibaigia – asmeniui paskiriamas bandomasis laikotarpis, kurio metu asmuo turi vykdyti įstatymo ir (arba) teismo nustatytus įpareigojimus bei draudimus. Jei asmuo šių pareigų nevykdo ir taip pažeidžia nustatytus reikalavimus ar ribojimus, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti panaikintas ir toks asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Tik pasibaigus teismo nustatyto laidavimo laikotarpiui tampa aiški kaltininko padėtis baudžiamąja teisine prasme. Jei asmuo laikosi įstatymo ir (arba) teismo nustatytų pareigų, baudžiamieji teisiniai bei baudžiamieji procesiniai santykiai, susiję su padaryta nusikalstama veika baigiasi, o jei asmuo nesilaiko nustatytų pareigų, jis lieka minėtų teisinių santykių subjektu ir gali būti nubaustas (Baranskaitė, 2007, p. 84-85). Autoriaus nuomone, būtent tai ir yra svarbiausias požymis, padedantis atskirti besąlygines ir sąlygines atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis.

Kai kurie mokslininkai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių klasifikaciją pagal sąlygines ir besąlygines laiko santykinę klasifikacija. Toks požiūris argumentuojamas tuo, kad atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui vis tiek gali būti pritaikytos baudžiamojo poveikio priemonės, kurių vykdymas privalomas. Remiantis tuo, teigiama, kad atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo ir toliau lieka baudžiamųjų teisinių santykių subjektu (Švedas *et al.*, 2020, p. 19-20). Tačiau šios klasifikacijos nesiejant su papildomų pareigų ar draudimų atsiradimu, o ją siejant tik su galimybės patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn už anksčiau padarytą nusikalstamą veiką buvimu ar nebuvimu¹, ši klasifikacija vis tiek gali būti pripažįstama reikšminga. Tiek besąlyginės, tiek sąlyginės atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies taikymo atveju asmeniui gali būti taikomos baudžiamojo poveikio priemonės. Tačiau besąlyginės atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies taikymo atveju asmuo nebegali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už anksčiau padarytą nusikalstamą veiką. Tuo tarpu taikant sąlyginę šio instituto rūšį, atleistam asmeniui gali būti nustatomas bandomasis laikotarpis, per kurį asmuo turi laikytis įstatymo ir teismo nustatytų nurodymų ir jų nesilaikymas gali nulemti teismo apsisprendimą panaikinti atleidimo

¹ Toks požiūris įžvelgiamas V. Piesliako pateiktoje atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto apžvalgoje (Piesliakas, 2008, p. 352)

nuo baudžiamosios atsakomybės sprendimą. Panaikinus tokį sprendimą, asmuo gali atsakyti už anksčiau padarytą nusikalstamos veiką.

Analizuojant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą požymius svarbi ir kita doktrinoje pripažinta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių klasifikacija. Pagal tai, ar atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra teismo pareiga ar teisė, atskiros atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšys yra skirstomos į *imperatyvias ir fakultatyvias* (Baranskaitė, 2007, p. 81-82). Imperatyvi atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis yra tokia, kurios pagrindus nustatęs teismas privalo asmenį, padariusį nusikalstamą veiką, atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės. Tuo tarpu fakultatyviuoju atleidimu laikytinas toks atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, pagal kurio teisinį reguliavimą net konstatavęs tokio atleidimo sąlygas teismas turi teisę, bet ne pareigą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės (Švedas *et al.*, 2020, p. 20).

Pasitelkus lingvistinį BK 40 straipsnio nuostatų analizės metodą galima prieiti prie išvados, jog atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą rūšis priskirtina prie fakultatyviųjų rūšių. BK 40 straipsnyje yra įtvirtinta, jog asmuo „gali būti“ atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės. Taigi matoma, kad teismui suteikiama diskrecija pasirinkti ar atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, ar atsisakyti tai daryti. Tai patvirtina ir LAT praktika, kurioje išaiškinta, kad net ir esant visoms BK 40 straipsnyje nurodytoms sąlygoms, teismui paliekama diskrecija motyvuotai apsispręsti tiek dėl asmens atleidimo, tiek ir dėl atsisakymo atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Atsižvelgiant į tai, atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą galima pripažinti fakultatyvia atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšimi. Net ir esant BK 40 straipsnio sąlygoms, teismas turi teisę apsispręsti dėl šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies taikymo. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą yra teismo teisė, o ne pareiga.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą galima apibrėžti kaip sąlyginę ir fakultatyvią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį. Sprendimas atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą gali būti priimtas tik tuo atveju, kai nustatoma, jog jis padarė baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką. Kaip ir kitų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių taikymo atveju asmuo nėra apkaltinamuoju

nuosprendžiu pripažįstamas kaltu, jam nėra paskiriama bausmė ir neatsiranda teistumas. Tuo pačiu momentu, jis nėra ir išteisinamas. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo atveju asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės perduodant jį trečiojo asmens atsakomybėn terminui nuo vienerių iki trejų metų. Šiuo bandomuoju laikotarpiu asmuo turi vykdyti teismo paskirtas baudžiamojo poveikio priemones, laikytis kitų įstatymo ar teismo sprendimo pagrindu atsirandančių pareigų. Jei asmuo teismo nustatytu laidavimo terminu nesilaiko savo minėtų pareigų, nusikalsta dar kartą, sprendimas atleisti šį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti panaikintas ir jis traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už anksčiau padarytą nusikalstamą veiką. Baudžiamieji teisiniai santykiai pasibaigia tik suėjus teismo nustatytam laidavimo terminui. Ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis išsiskiria ir tuo, kad į baudžiamuosius teisinius santykius įsijungia trečiasis asmuo, kuris įgyvendina auklėjimo funkciją. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą gali būti taikomas ikiteisminio tyrimo metu, esant parengtinei bylos nagrinėjimo teisme stadijai arba išnagrinėjus baudžiamąją bylą teisme.

1.2. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tikslai

Siekiant geriau pažinti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, perprasti šio instituto esmę bei reikšmę baudžiamojoje teisėje, derėtų atskleisti šio instituto tikslus. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tikslai gali būti išgryninti analizuojant įstatymų leidėjo veiksmus atliekant baudžiamosios politikos formavimo funkciją, baudžiamosios teisės doktriną bei teismų praktiką, susijusią su atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo tikslais.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje išaiškinta, jog valstybės priedermė, *inter alia*, yra užtikrinti Konstitucijoje įtvirtintų vertybių apsaugą (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas). Ši valstybės funkcija baudžiamosios teisės srityje įgyvendinama formuojant tokią baudžiamąją politiką, kuri užtikrintų konstitucinių žmogaus, visuomenės bei valstybės teisių ir teisėtų interesų apsaugą. Įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į nusikalstamų veikų pavojingumą, mastą, nusikalstamumo prevencijos prioritetus, kitas reikšmingas aplinkybes, turi plačią diskreciją spręsti valstybės baudžiamosios politikos, *inter alia*, konkrečių veikų kriminalizavimo, baudžiamosios

atsakomybės diferencijavimo, klausimus, be kita ko, nustatyti bausmių skyrimo ir vykdymo teisinį reguliavimą. Tai darydamas, įstatymų leidėjas turi užtikrinti bausmės sistemos darnumą, stabilumą ir balansuotumą, kad už nusikalstamas veikas būtų nustatytos tokios bausmės ir tokie jų dydžiai, kurie būtų adekvatūs nusikalstamai veikai ir bausmės paskirčiai, kad bausmės ir jų dydžiai būtų diferencijuojami atsižvelgiant į nusikalstamų veikų pavojingumą (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutarimas). Vykdydamas šią baudžiamosios politikos baudžiamosios politikos formavimo funkciją įstatymų leidėjas nusprendė, jog baudžiamajame įstatyme tikslinga numatyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą ir šio instituto rūšį – atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą.

1) Šiuolaikinė baudžiamoji politika reikalauja, kad baudžiamoji teisė įgyvendintų interesų derinimo funkciją. Be valstybės pareigos užtikrinti kiekvieno žmogaus ir visos visuomenės saugumą nuo nusikalstamų kėsinių, valstybė, vykdydama teisingumą baudžiamosiose bylose privalo saugoti bei užtikrinti nuo tokių veikų nukentėjusių ir šias veikas padariusių asmenų teises bei laisves, taigi kartu derinti jų (privacius), taip pat privačius ir visuomenės, valstybės (viešuosius) teisėtus interesus (Baranskaitė, Prapiestis, 2006, p. 31). Tokia interesų derinimo funkcija, be kita ko, gali būti pasiekama pasitelkiant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės ir konkrečias šio instituto rūšis. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą įtvirtinimu baudžiamajame įstatyme siekiama sukurti teisinę priemonę, kurią pasitelkus galėtų būti suderinti įvairūs teisėti interesai, atsirandantys susiklosčius baudžiamiesiems teisiniams santykiams.

Šis tikslas įgyvendinamas, kaltininkui nustatant pareigą bent iš dalies atlyginti ar pašalinti dėl nusikalstamos veikos atsiradusią žalą arba ją atlyginti ateityje. Tai yra viena iš privalomų sąlygų, numatytų BK 40 straipsnyje, kurią įgyvendinus galima spręsti apie asmens atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės. Šios sąlygos privalomumas užtikrina, kad nebus pamirštos nukentėjusiojo teisės į kompensaciją už žalą padarytą baudžiamąjį įstatymo uždrausta veika. Tuo pačiu metu nėra paminamos ar pamiršamos ir nusikalstamą veiką padariusio asmens teisės bei teisėti interesai. Teismas nusprendžia, kad baudžiamosios teisės funkcijos, bausmės tikslai gali būti įgyvendinti atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ir kad paskirti bausmę šiam asmeniui esant susiklosčiusioms aplinkybėms būtų neproporcinga. Toks sprendimas priimamas esant visoms BK 40 straipsnio sąlygoms ir pagrindui manyti, kad toks asmuo daugiau nenusikals. Tokiu atveju nusikalstamą veiką padariusio asmens teisės bei

laisvės ribojamos ženkliai mažiau nei paskiriant asmeniui bausmę. Doktrinoje galima rasti panašią nuomonę. „Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas laikomas viena iš priemonių, būtinų įgyvendinti iš Konstitucijos kylančius uždavinius: derinti kaltininko ir nukentėjusiojo, šių proceso dalyvių ir visuomenės, valstybės interesus, o taikant baudžiamosios teisės poveikį atsižvelgti į konstitucinių principų reikalavimus“ (Baranskaitė, Prapiestis, 2006, p. 33).

2) Atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės derinant baudžiamųjų teisinių santykių dalyvių interesus yra įgyvendinami ir svarbūs konstituciniai principai. Baudžiamosios teisės specialistai teigia, kad teisingumo principas gali būti įgyvendintas ne tik nubaudžiant asmenį. Įgyvendinti bendrosios bei specialiosios prevencijos funkcijas realizuoti ir taip įgyvendinti teisingumą įmanoma ir netaikant represinių priemonių, t. y. atleidžiant kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės. Naudojant šią interesų derinimo priemonę įgyvendinami humanizmo, atsakomybės diferencijavimo, bausmės individualizavimo, proporcingumo, bausmės ekonomijos bei kiti konstituciniai principai ir tai sudaro prielaidas baudžiamosiose bylose įgyvendinti teisingumą (Baranskaitė, Prapiestis, 2006, p. 33-34). Tad, įstatymų leidėjas baudžiamajame įstatyme įteisindamas alternatyvą tradicinei baudžiamosios atsakomybės formai – atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, užtikrino, kad būtų įgyvendinti ir svarbūs konstituciniai principai. Tai galima pripažinti dar vienu atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir šio instituto formos, numatytos BK 40 straipsnyje, tikslu. Baudžiamajame įstatyme numatant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą įstatymų leidėjas numatė priemonę baudžiamosiose bylose įgyvendinti tokius svarbius konstitucinius principus kaip: teisingumo, humanizmo, atsakomybės diferencijavimo ir kt. Šio instituto taikymo atvejais, turi būti siekiama realaus šių principų įgyvendinimo.

3) Perprasti nagrinėjamo instituto tikslus gali ir įstatymų leidėjo *travaux préparatoires*, kuriuose gali būti nurodytos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės įtraukimo į baudžiamąjį įstatymą priežastys. Laidavimas, kaip atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, nebuvo numatyta pirminiame Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos parengtame BK projekte. Šią priemonę į baudžiamąjį įstatymą įrašyti pasiūlė iš LAT, Vidaus reikalų ministerijos, Generalinės prokuratūros, Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Vilniaus universiteto atstovų sudaryta darbo grupė, parengusi ir Seimui pateikusi alternatyvų BK variantą (Bagdžius, 2019, p. 137). Kaip minėta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institutas nebuvo visiškai naujas mūsų valstybės teisei sistemai reiškinys.

Šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį numatė dar 1961 m. Baudžiamasis kodeksas (toliau – 1961 m. BK) (Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, 1961). Tiesa, 1961 m. BK numatyta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą koncepcija buvo pritaikyta tuometinei baudžiamajai politikai ir neatitiko įstatymų leidėjo baudžiamosios politikos, formuojamos po valstybės nepriklausomybės atkūrimo. Dėl šios priežasties 1961 m. BK 53 straipsnis, numatęs atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą pripažintas netekusiu galios 1995 m. sausio 1 d. įsigaliojusiais 1961 m. BK pakeitimais (Bagdžius, 2019, p. 136). Tokia šio instituto istorija galimai ir paaiškina, kodėl atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą nebuvo numatytas pirminiame BK projekte.

Paaškinant būtinumą įteisinti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, nurodyti ir pragmatiniai šio instituto tikslai. Alternatyvaus BK projekto aiškinamajame rašte nurodoma, kad, *inter alia*, tėvų ar kitų pasitikėjimą užsitarnaujančių asmenų laidavimu siekiama plėsti požiūrį į nusikaltimo padarymo padarinius, numatyti daugiau galimybių nutraukti baudžiamąjį persekiojimą, tuo atlaisvinant kriminalinės justicijos pareigūnus nuo smulkių ir neperspektyvių bylų tyrimo bei atpiginant procesą (Bagdžius, 2019, p. 139). Tad, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institutui keliami ir baudžiamojo proceso supaprastinimo tikslai, kurie atsispindi ir šio instituto reglamentavime. Atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą galima taikyti, kai padarytas baudžiamasis nusižengimas, neatsargus arba nesunkus ar apysunkis tyčinis nusikaltimas. Tokios nusikalstamos veikos sudaro apie 90 proc. visų BK uždraustų veikų (Baranskaitė, Prapiestis, 2006, p. 34). Taip pat, šį institutą galima taikyti įvairiose baudžiamojo proceso stadijose (ikiteisminio tyrimo metu, esant parengtinei bylos nagrinėjimo teisme stadijai, išnagrinėjus baudžiamąją bylą teisme). Esant tokia įstatyminiam reglamentavimui yra sudaromos plačios galimybės taikyti šį institutą praktikoje. Žinoma, turi būti patenkintos visos BK 40 straipsnyje numatytos sąlygos ir turi būti pagrindas taikyti šį institutą.

4) Siekiant atskleisti daugiau atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tikslų, tikslinga atidžiau ištirti, kaip šis institutas įgyvendina *bendrosios prevencijos ir specialiosios prevencijos funkcijas*. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra baudžiamosios atsakomybės forma, o atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą – šios formos rūšis. Todėl, taikant šią atsakomybės formą turi būti įgyvendinamos ir minėtos baudžiamosios teisės funkcijos.

Bendrosiomis prevencijos priemonėmis siekiama užkirsti kelią nusikalstamų veikų padarymui įtvirtinant baudžiamajame įstatyme tam tikro elgesio draudimus ir nustatant baudimo formas už tokių draudimų pažeidimą. Specialiosiomis prevencijos priemonėmis siekiama baudžiamosios teisės priemonėmis paveikti asmenis, teismo pripažintus kaltais dėl nusikalstamų veikų padarymo, kad jie laikytųsi įstatymų ir daugiau nenusikalstų (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 18).

Atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą *specialiosios prevencijos funkcija* įgyvendinama ir asmuo paveikiamas įstatymo ar teismo sprendimo pagrindu atsirandančių įpareigojimų ar draudimų forma. BK 67 straipsnio 2 dalies pagrindu jam gali būti paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės, o BK 40 straipsnio pagrindu atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui atsiranda pareiga atlyginti ar pašalinti nusikalstama veika padarytą žalą, laikytis įstatymų ir nedaryti naujų nusikalstamų veikų. Teismo paskirtu bandomuoju laikotarpiu nusikalstamą veiką padaręs asmuo yra perduodamas teismo pasitikėjimo verto asmens atsakomybėn. Šiuo bandomuoju laikotarpiu yra įsitikinama, kad asmuo nėra linkęs nusikalsti, sugeba laikytis įstatymų, jog specialiosios prevencijos funkcija gali būti įgyvendinta ir atleidžiant šį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės.

Kasacinės instancijos teismas yra išaiškinęs, jog atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą nereiškia, kad asmuo dėl tokio teismo sprendimo nepatiria jokių suvaržymų ir individualizuoto auklėjamojo poveikio. Teigiama, kad asmuo, kuriam šis BK straipsnis pritaikytas, įgauna tam tikrą juridinį statusą, verčiantį elgtis apdairiau, palyginus su kitais asmenimis, bei visiškai tinkamai moralės ir ypač teisės požiūriu, nedaryti naujų nusikalstamų veikų ar teisės pažeidimų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). LAT praktikoje akcentuojama atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą *auklėjamoji funkcija*. Laikoma, kad tikslinga atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikyti elgesio korekcijos tikslais, perduodant asmenį autoritetą turinčio asmens priežiūron, kad atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui būtų daroma teigiama įtaka, kad jis laikytųsi įstatymų ir nedarytų naujų nusikalstamų veikų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teismų praktikoje pabrėžiama, kad analizuojamas institutas taikytinas asmeniui, kuris nėra tiek savarankiška, brandi asmenybė, kurios gyvenimiškų vertybių sistema, sugebėjimas kontroliuoti savo veiksmus, susilaikyti nuo nusikalstamų veikų darymo galutinai nesusiformavę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 25 d. nutartis

baudžiamojoje byloje). Tiesa, nors teismų praktikoje pabrėžiamos asmenų savybės, kurios labiau būdingos jauno amžiaus asmenims, LAT yra išaiškinęs, kad pats savaime asmens amžius, nesant kitų argumentų, negali tapti pagrindu atsisakyti taikyti laidavimo institutą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Remiantis analizuojama LAT praktika pripažintina, jog specialiosios prevencijos funkcija taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą yra įgyvendinama ne tik taikant asmeniui tam tikrus draudimus ar apribojimus, bet ir tokį asmenį auklėjant, koreguojant jo elgesį. Tik, kiek neįprastai baudžiamojoje teisėje, tokią pareigą įgyvendina teismo pasitikėjimo vertas laiduotojas, o ne valstybinė institucija. Atsižvelgiant į visa tai, galima teigti, kad vienas iš atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tikslų – įgyvendinti auklėjamojo, elgesio korekcijos požymiais pasižyminčią specialiąją prevenciją.

Bendrosios prevencijos funkcija tokiu atveju irgi yra įgyvendinama, nes asmuo neišvengia valstybės reakcijos į nusikalstamos veikos padarymą. Valstybė neignoruoja nusikalstamos veikos padarymo fakto, nes toks įvykis ištiriamas, ikiteisminio tyrimo metu taikomos baudžiamojo proceso prievartos priemonės, atleidus asmenį jis nėra išteisinamas reabilituojančiais pagrindais, o jo padaryta nusikalstama veika ir toliau laikoma nusikalstama. Valstybės institucijos taip parodydamos dėmesį nusikalstamos veikos padarymo faktui įgyvendina baudžiamojo įstatymo bauginamąjį poveikį. Nors asmuo ir nėra nubaudžiamas kriminaline bausme, tačiau padarytos nusikalstamos veikos išaiškinimas gali būti efektyvus formuojant visuomenės įsitikinimą, kad nusikalstami veiksmai neišvengiamai sulauks valstybės reakcijos. Tačiau pripažintina, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo atveju bendrosios prevencijos funkcija yra įgyvendinama silpniau nei asmeniui taikant bausmę. Taikant šį institutą labiau susikoncentruojama į specialiosios prevencinės funkcijos įgyvendinimą, siekiant atgrasyti konkretų nusikalstamą veiką padariusį asmenį nuo tolesnio baudžiamojo įstatymo uždraustų veikų darymo. Doktrinoje pripažįstama, kad „bendrosios prevencijos funkcijos poveikis yra gana ribotas, nes prevenciniam bauginimo poveikiui imlesni tie žmonės, kurie paprastai nusikalstamų veikų nedaro ir dėl savo moralinių pažiūrų, o esminės įtakos nusikalsti linkusių asmenų elgesiui baudžiamojo įstatymo bauginamasis poveikis nedaro“ (Švedas *et al*, 2019, p. 21). Tad, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo atveju bendrosios prevencinės funkcijos įgyvendinimas yra ne toks reikšmingas kaip taikant tradicinę baudžiamąją atsakomybę. Tačiau tai atperka

specialiosios prevencijos funkcijos įgyvendinimas, kuriuo tiesiogiai veikiamas nusikaltęs asmuo, siekiant jį atgrasyti baudžiamojo įstatymo uždraustų veikų darymo ateityje.

2. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą teisinis reglamentavimas ir jo aiškinimas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje

Apsibrėžus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sampratą, šio instituto požymius bei tikslus, verta pereiti prie šio instituto teisinio reglamentavimo ir jo aiškinimo teismų praktikoje analizės. Tam tikri probleminiai aspektai išvelgiami tiek teisiniame šio instituto reguliavime, tiek atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo praktikoje.

BK 40 straipsnio 1 dalis numato, kad asmuo, padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, teismo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu yra asmens, kuris vertas pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą. Laidavimas gali būti paskirtas su užstatu arba be jo. Šio straipsnio 2 dalis numato konkrečias sąlygas, kurioms esant galima svarstyti ar atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. BK 40 straipsnio 3 dalis numato kriterijus laiduotojui, o 4 dalis numato taisykles, susijusias su šio instituto taikymo terminu. Visas įvardytas nuostatas verta panagrinėti atidžiau tam pasitelkiant doktriną bei LAT praktiką. Tokia analizė gali padėti atskleisti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės probleminius aspektus, susijusius su įstatyminiu reglamentavimu bei instituto nuostatų aiškinimu teismų praktikoje.

2.1. Preliminarūs reikalavimai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymui

Siekiant asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą turi būti patenkintos ne tik BK 40 straipsnio 2 dalyje nustatytos sąlygos, tačiau ir tam tikri preliminarūs reikalavimai. Šie preliminarūs reikalavimai yra numatyti BK 40 straipsnio 1 dalyje. Tai tokie reikalavimai, kurie iš esmės nepriklauso nuo asmens, padariusio nusikalstamą veiką. Kaip minėta, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, *inter alia*, pagal laidavimą, klausimas gali būti sprendžiamas tik tuo atveju, kai padaryta nusikalstama veika. Su tuo ir susijęs pirmasis iš preliminarųjų šio instituto reikalavimų. Tai reikalavimas, susijęs su asmens padarytos nusikalstamos veikos pavojingumu – atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal

laidavimą galimas jei asmuo padarė baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą. Antrasis reikalavimas, kuris taip pat nepriklauso nuo kaltininko valios – asmens, kuris vertas teismo pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybėn pagal laidavimą. Šio poskyrio analizėje bus apsiribojama tik tokio prašymo formos analize, o koks asmuo yra vertas teismo pasitikėjimo bus nagrinėjama šio magistro darbo 2.3. poskyryje.

1) Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą galimas tik tuo atveju, kai bausmė už kaltininko padarytą nusikalstamą veiką neviršija šešerių metų laisvės atėmimo, t. y. nusikalstama veika nėra sunki ar labai sunki. Taip pat, šį institutą galima taikyti, kai asmuo padaro baudžiamąjį nusižengimą, kurį baudžiamasis įstatymas apibūdina kaip pavojingą ir BK uždraustą veiką (veikimą ar neveikimą), už kurią numatyta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą.

Atsižvelgiant tik į šį BK 40 straipsnio reikalavimą, teorinės galimybės pritaikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą yra labai didelės, nes šio instituto negalima taikyti tik tuo atveju, kai padarytas sunkus ar labai sunkus nusikaltimas. Tai tokie nusikaltimai, kaip nužudymas (BK 129 straipsnis), sunkus sveikatos sutrikdymas (BK 135 straipsnis), išžaginimas (BK 149 straipsnis) ir kiti sunkūs ar labai sunkūs nusikaltimai. Tačiau šio BK 40 straipsnio taikymo reikalavimo negalima traktuoti formaliai.

LAT praktikoje išaiškinta, jog teismai, sprendami dėl laidavimo, kiekvienu atveju turi vertinti konkrečios veikos pavojingumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teismų praktikoje nusikalstamos veikos pavojingumas aiškinamas tuo, jog tokia veika kėsinama į įstatymo saugomas vertybes ir dėl to šioms vertybėms yra padaroma žala ar sukeliama tokios žalos atsiradimo grėsmė. Vien tokio fakto nustatyti nepakanka, nes teismas turi įvertinti, kiek pavojinga konkrečiai nusikalstama veika. Nusikaltimo pavojingumą nulemia du kriterijai – pavojingumo pobūdis ir pavojingumo laipsnis. Pavojingumo pobūdis paprastai priklauso nuo nusikaltimo objekto, t. y. nuo saugomų teisinių gėrių, į kuriuos kėsinama, vertingumo. Pavojingumo pobūdžiui turi įtakos ir padaryta žala, nes ji tiesiogiai yra susijusi su nusikaltimo objektu. Nustatant padarytosios veikos pavojingumo laipsnį, esminę reikšmę irgi turi padarytos žalos dydis, taip pat ir kiti faktoriai – veikos padarymo būdas, kaltė, veikos motyvai, tikslai. Vadinasi, padarinių nustatymas ir įvertinimas yra būtini konstatuojant visos nusikalstamos veikos pavojingumo – kiekvienos

veikos materialaus požymio buvimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teismas, norėdamas taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, turi ne tik formaliai įvertinti padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdį (kaip konkrečiu atveju padaryta nusikalstama veika būtų traktuojama pagal BK 11 straipsnį), tačiau įvertinti ir konkrečias materialias padarytos veikos aplinkybes, požymius. Tik nustatius, kad pagal padarytos nusikalstamos veikos pavojingumą nebūtų proporcinga asmenį bausti ir kad baudžiamosios teisės funkcijos gali būti pasiektos be asmens nubaudimo, galima taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Žinoma, turi būti visos kitos BK 40 straipsnyje numatytos sąlygos bei pagrindas.

Apibendrinant, atsižvelgiant į baudžiamosios teisės doktriną, baudžiamojo įstatymo reglamentavimą ir šio reglamentavimo aiškinimą LAT praktikoje, galima teigti, kad BK 40 straipsnis numato tik formalias šio straipsnio taikymo ribas. Kiekvienos konkrečios baudžiamosios bylos reikia įvertinti kiekvienos konkrečios nusikalstamos veikos pavojingumą (jo pobūdį ir laipsnį). Tai padaroma atsižvelgiant į nusikalstamos veikos materialiuosius požymius, antai, žalos dydį, kaltės formą ir rūšį, motyvus, tikslus ir pan. Teismai neturėtų BK 40 straipsnyje numatytų šio instituto taikymo ribų traktuoti formaliai, neatskleisdami konkrečios nusikalstamos veikos pavojingumo. Tik esant šiai preliminariai sąlygai (reikalavimui) galima spręsti ar yra visos sąlygos ir pagrindas taikyti šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį. Bet kokiu atveju, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą negalimas, jeigu padaryta sunki ar labai sunki nusikalstama veika.

2) kitas preliminarus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą reikalavimas – teismo pasitikėjimo verto asmens prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybėn pagal laidavimą. Doktrinoje nurodoma, kad laidavimo iniciatyva galima tiek iš laiduotojo, tiek iš kaltinamojo pusės, tačiau bet kuriuo atveju laiduotojas turi laisvai apsispręsti dėl sutikimo priimti kaltininką pagal laidavimą savo atsakomybėn (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 254). Taigi, nors iniciatyva taikyti atleidimą pagal laidavimą gali kilti ir iš asmens, kuris nori būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, šis preliminarusis reikalavimas iš esmės nepriklauso nuo kaltininko valios. Tik esant tam tikrai potencialaus laiduotojo valios išraiškai – prašymui kaltininką atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės ir perduoti šį asmenį laiduotojo atsakomybėn, yra galimas šio instituto taikymas. Nei BK, nei BPK normos nenustato tokio prašymo išreiškimo formos, tačiau doktrinoje teigiama, kad šis asmens prašymas turi būti

pateiktas rašytine forma (Piesliakas, 2008, p. 375). Įstatyminiame reglamentavime nenumatytas ir tokio prašymo turinys.

LAT praktikoje prašymo turiniui skiriamas tam tikras dėmesys, dažniausiai pasitelkiant prašymo turinį laiduotojo asmenybės įvertinimui. Pavyzdžiui, LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. birželio 5 d. nutartyje atkreipiamas dėmesys į tai, kad prašyme atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės nevertintas asmens padaryto nusikaltimo pavojingumas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kitoje byloje, aptariant potencialios laiduotojos prašymą, LAT pažymi, kad prašyme nurodyti santykių, kuriuos sieja kaltininką ir asmenį, norintį tapti laiduotoju, pobūdis, įvertinta kaltininko asmenybė, tačiau neužsiminama apie tai, kad asmens veika padarė žalos antstoliams kaip institucijai, taigi neatskleistas jos požiūris į kaltininko padarytą veiką, jos pavojingumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Remiantis analizuojama teismų praktika, galima tvirtinti, kad laiduotojo prašymas nėra tik formalumas, į šio prašymo turinį yra atsižvelgiama vertinant potencialaus laiduotojo asmenybę, tinkamumą būti laiduotoju (vertinama ar asmuo yra vertas teismo pasitikėjimo). Tokio prašymo turinys priklauso nuo potencialaus laiduotojo valios, tačiau LAT praktikoje dažnai atkreipiamas dėmesys į tai, kaip prašyme apibūdinama kaltinamojo asmenybė, jo padaryta veika. Žinoma, tai nėra vienintelis įrodymas, pagal kurį gali būti sprendžiamas laiduotojo tinkamumas, nes potencialus laiduotojas gali būti teismo apklaustas kaip liudytojas ir išsiaiškintas tokio asmens tinkamumas būtų laiduotoju. Tai patvirtina ir LAT praktika, kurioje asmens tinkamumas būti laiduotoju grindžiamas jo kaip liudytojo duotais parodymais (Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 18 d. nutartis). Tačiau net ir tokiu atveju, negalima pripažinti, kad laiduotojo prašymas yra tik formalumas, šio prašymo turinys gali padėti apsispręsti teismui ar asmuo galėtų būti tinkamas laiduotojas. Taip pat, atkreiptinas dėmesys į tai, kad įstatymuose nenumatyta tokio prašymo formos reikalavimas, tai gali būti laikoma įstatymų leidėjo darbo broku. Todėl, autoriaus nuomone būtų tikslinga BK 40 straipsnyje įtvirtinti su tuo susijusią nuostatą, pakeičiant šio straipsnio 1 dalį taip: „Asmuo, padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, teismo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu yra **rašytinis** asmens, kuris vertas teismo pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą. Laidavimas gali būti paskirtas su užstatu arba be jo“.

2.2. Sąlygos, kurioms esant galimas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymas

Esant išpildytiems preliminariesiems reikalavimams, teismas privalo nustatyti, ar yra BK 40 straipsnio 2 dalyje numatytos sąlygos taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. BK 40 straipsnio 2 dalis numato, kad asmuo teismo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, jeigu: 1) jis pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką ir 2) visiškai prisipažino savo kaltę ir gailisi padaręs nusikalstamą veiką, ir 3) bent iš dalies atlygino ar pašalino padarytą žalą arba įsipareigojo ją atlyginti, jeigu ji buvo padaryta, ir 4) yra pagrindo manyti, kad jis visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų. Kiekvieną iš šių sąlygų bei jų traktavimą teismų praktikoje, verta paanalizuoti detaliau. Pažymėtina, kad nurodytos sąlygos nėra alternatyvios, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymui turi būti nurodytų bei BK 40 straipsnio 1 ir 3 dalyse esančių sąlygų visuma (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

2.2.1. Asmuo pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką

Pirmoji iš sąlygų numatyta BK 40 straipsnio 2 dalies 1 punkte – asmuo pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką. Ši sąlyga yra ganėtinai svarbi atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo kontekste ir yra plačiai aiškinta LAT praktikoje. Teismų praktikoje ši sąlyga laikoma įgyvendinta ir asmuo yra laikomas pirmą kartą padariusiu nusikalstamą veiką, jeigu pripažįstama, kad jis nebūdamas anksčiau nusikaltęs, yra padaręs tik vieną nusikalstamą veiką arba kelias nusikalstamas veikas, kurios viena kitos atžvilgiu nėra pakartotinės ir sudaro idealią sutaptį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, norint taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, teismui reikia įsitikinti, ar asmuo nusikalto pirmą kartą ir nustatyti, kokia nusikalstama veika padaryta (pavienė ar nusikalstamų veikų sutaptis ir jei sutaptis, tai kokia forma).

1) Paviene laikoma tokia nusikalstama veika, kuri atitinka vienos nusikalstamos veikos (nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo) sudėties požymius ir kvalifikuojama pagal vieną BK straipsnį ar jo dalį. Pagal LAT praktiką nelaikoma, kad asmuo padarė kelias nusikalstamas veikas, jei jis padarė tęstinę, trunkamąją ar sudėtinę nusikalstamą veiką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 24 d. apžvalga).

2) Specifiškai traktuojami atvejai, kai asmuo yra padaręs tęstinę nusikalstamą veiką. LAT yra išaiškinęs, kad tęstine nusikalstama veika laikoma tokia veika, kuri susideda iš dviejų ar daugiau tapačių ar vienarūšių veiksmų, iš kurių kiekvienas, vertinant atskirai atitinka to paties BK specialiosios dalies straipsnyje numatyto nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo objektyviuosius požymius, tačiau jie visi yra jungiami vieno sumanymo, t. y. vieningos tyčios (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nusikalstamų veikų pripažinimą tęstine veika paprastai lemia žalos padarymas tam pačiam nukentėjusiajam, vieningos tyčios buvimas, t. y. kaltininko tyčia susiformavusi visai nusikalstamai veikai, o ne atskiriems nusikaltimams, esantiems iš esmės tos pačios veikos sudėtinėmis dalimis, ir siekiama vieno rezultato (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

LAT yra išaiškinęs, kad įstatymas nedraudžia atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, jei padaryta nusikalstama veika yra tęstinė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tokiu atveju svarbu vertinti konkrečios nusikalstamos veikos aplinkybes, o ne tik formaliai konstatuoti tęstinės veikos padarymą. Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad tokia teisinė išvada neturėtų užgožti šios veikos ypatybių svarbos. Ypač šios sąlygos nederėtų suabsoliutinti sprendžiant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą. Net ir vienas tyčinis apysunkis ar net lengvesnis nusikaltimas, jeigu jis buvo daromas ilgą laiką sistemingais, versliškais, intensyviai kartojamais veiksmais, pagal savo teisinę reikšmę atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės neturėtų būti prilyginamas vienkartiniam nusikalstamam poelgiui, neturinčiam ypatingo užmojo, didelio įžūlumo bruožų, tačiau kvalifikuotam pritaikius tą patį baudžiamąjį įstatymą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Galima teigti, kad nustačius tęstinės nusikalstamos veikos padarymo faktą, turi būti itin atidžiai išnagrinėtos nusikalstamos veikos aplinkybės ir atsižvelgta į padarytos veikos

pavojingumą. Jei teismas konstatuoja, kad nusikalstama veika buvo daroma ilgą laiką, sistemingais, versliškais, intensyviai kartojamais veiksmais, tuomet turi būti atsisakoma taikyti BK 40 straipsnį. Tokia nusikalstama veika rodo asmens ryžtą nusikalsti, atmetiną požiūrį į padarytą nusikalstamą veiką. Todėl, gali būti konstatuota, kad tokį asmenį atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės bus įgyvendintos baudžiamosios teisės funkcijos, bausmės tikslai. Tačiau be paminėtų aplinkybių, tęstinės veikos padarymo atveju privaloma vertinti ir kitas nusikalstamos veikos aplinkybes. Minėtos aplinkybės turi būti vertinamos kartu su kitomis nusikalstamos veikos padarymo aplinkybėmis, apibūdinančiomis veikos pavojingumo pobūdį bei laipsnį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

3) Paminėtina, kad asmuo laikomas pirmą kartą padariusiu nusikalstamą veiką ir tuo atveju, kai ankstesnės nusikalstamos veikos padarymo faktas yra praradęs teisinę reikšmę. Tokiu atveju galima teigti, kad asmuo, vėliau padaręs kitą veiką, nusikalto pirmą kartą. Tokia išvada galima, kai dėl ankstesnės nusikalstamos veikos kilęs baudžiamasis teisinis santykis jau yra visiškai pasibaigęs. Kaip pavyzdžiai LAT praktikoje nurodomi tokie atvejai: nors asmuo padarė dvi pakartotines veikas, tačiau dėl pirmosios suėjo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminas; asmuo už anksčiau padarytą nusikaltimą buvo nuteistas, tačiau teistumas yra išnykęs ar panaikintas; asmuo anksčiau buvo nuteistas už baudžiamojo nusižengimo padarymą ir atliko paskirtą bausmę; asmuo anksčiau buvo nuteistas už nusikalstamą veiką ir nors bausmės neatliko, tačiau suėjo apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminas; asmuo atleistas nuo visos ankstesniu nuosprendžiu paskirtos ir neatliktos bausmės jam pritaikius amnestiją arba suteikus malonę; asmuo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės už ankstesnę veiką BK 36, 37, 39, 39¹, 93 straipsnių numatytais pagrindais; asmuo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės BK 38 straipsnio pagrindu ir nėra duomenų, kad jis per vienerius metus padarytą nusikalstamą veiką ar be pateisinamų priežasčių nevykdytą teismo patvirtinto susitarimo dėl žalos atlyginimo sąlygų bei tvarkos; asmuo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės BK 40 straipsnio pagrindu ir nėra duomenų, kad jis laidavimo metu būtų padaręs naują nusikalstamą veiką, ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Toks LAT išaiškinimas labai išplečia BK 40 straipsnio taikymo galimybes. Nors asmuo nurodytais atvejais yra anksčiau padaręs nusikalstamą veiką, jis laikomas nusikaltusiu pirmą kartą, nes su ankstesne nusikalstama veika susiję baudžiamieji teisiniai santykiai yra pasibaigę.

Vis dėlto, autoriaus nuomone, tokiu atveju teismas turėtų atsižvelgti į tokią aplinkybę svarstydamas, ar yra BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkte numatytas pagrindas. Ankstesnis asmens nusikalstamos veikos padarymas rodo, kad asmens veiksmai nebuvo atsitiktiniai, jis gali būti linkęs daryti nusikalstamas veikas. Tai, kad asmuo anksčiau teistas, tačiau vėl padarė nusikalstamą veiką rodo, kad griežtesnis valstybės atsakas nepadarė pakankamo įspūdzio, kuris priverstų asmenį nebeusikalsti. Tą patį galima teigti ir tuo atveju, kai asmuo anksčiau atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės vėl padarė nusikalstamą veiką. Visa tai verčia abejoti, jog bus pasiekti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tikslai ir ypač abejotina, kad bus įgyvendinta auklėjamoji šio instituto funkcija. Todėl, nors toks LAT išaiškinimas ir suteikia platesnes galimybes atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, esant išaiškinime nurodytoms aplinkybėms, tai reikėtų daryti atsargiai. Teismas turėtų atsižvelgti į tai, sprenddamas ar yra pagrindas tikėtis, kad toks asmuo daugiau nebeusikals ir laikysis įstatymų.

4) Toliau vertėtų išanalizuoti BK 40 straipsnio 2 dalies 1 punkte numatytos sąlygos aspektus, susijusius su nusikalstamų veikų sutapties atvejais. Nusikalstamų veikų sutaptis yra situacija, kai asmuo padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų (nusikaltimų ar baudžiamųjų nusižengimų) iki apkaltinamojo nuosprendžio už bent vieną iš jų priėmimo ir nėra teisinių kliūčių už jų padarymą taikyti baudžiamąjį įstatymą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 28 d. apžvalga). Pripažįstamos dvi nusikalstamų veikų sutapties formos: idealioji ir realioji (Nevera, 2006, p. 24). Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad reali nusikalstamų veikų sutaptis yra tada, kai asmuo savarankiškais veikomis, paprastai esant tarp jų laiko tarpui, realizuoja dviejų ar daugiau nusikalstamų veikų sudėčių požymius, numatytus skirtinguose ar tuose pačiuose BK straipsniuose ar jų dalyse. Tuo tarpu idealioji nusikalstamų veikų sutaptis yra tada, kai asmuo viena veika (veikimu arba neveikimu) tuo pačiu laiku padaro du ar daugiau nusikaltimų ar baudžiamųjų nusižengimų, numatytų skirtinguose BK straipsniuose (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 28 d. apžvalga). Kaip minėta, konstatuoti, kad asmuo pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką galima esant idealiajai nusikalstamų veikų sutapčiai. Teismui konstatavus, kad asmens veiksmuose yra realioji nusikalstamų veikų sutaptis, negalima pripažinti, kad įgyvendinta BK 40 straipsnio 2 dalies 1 punkte numatyta sąlyga.

Atsižvelgiant į tai, visais atvejais sprendžiant BK 40 straipsnio taikymą, konstatuojant idealiąją nusikalstamų veikų sutaptį teismų sprendimai turi būti pagrįsti nustatytomis ir

įvertintomis konkrečiomis bylos aplinkybėmis, turi būti nurodyti motyvai, kuriais remiantis pripažįstama ne realioji, o idealioji nusikalstamų veikų sutaptis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Autoriaus nuomone, tokia teismų praktika suformuota dėl to, kad idealioji nusikalstamų veikų sutaptis rodo mažesnę asmens bei jo padarytos veikos pavojingumą. Tokia sutaptis vis tiek gali būti asmens atsitiktinių veiksmų rezultatas, tai gali būti tokie veiksmai, kuriems nesiruošta iš anksto, jais nesiekta turtinės naudos ir pan. Tuo tarpu realioji nusikalstamų veikų sutaptis rodo, kad asmuo yra pavojingesnis ir yra labiau linkęs nusikalsti. Labiausiai tai parodo laiko tarpo tarp nusikalstamų veikų požymis, kuriam esant asmuo turi laiko apgalvoti savo veiksmus, jų padarinius ir vis tiek nusprendžia nusikalsti. Tokiu atveju negalima pripažinti, kad asmens veiksmai buvo atsitiktiniai ir nerodo jo polinkio daryti nusikalstamas veikas, o į tai teismų praktikoje atsižvelgiama, sprendžiant dėl BK 40 straipsnio taikymo. Žinoma, kiekvienu konkrečiu atveju teismas privalo atsižvelgti į konkrečias nusikalstamos veikos aplinkybes (pavyzdžiui, į padarytos veikos pavojingumą). Todėl net ir esant idealiajai sutapčiai, teismas gali nuspręsti neatleisti asmens nuo baudžiamosios atsakomybės.

2.2.2. Asmuo visiškai pripažino savo kaltę ir gailisi padaręs nusikalstamą veiką

Antroji BK 40 straipsnio 2 dalies numatyta sąlyga – asmuo visiškai pripažino savo kaltę ir gailisi padaręs nusikalstamą veiką. Šią sąlygą iš esmės galima skirstyti į dvi dalis: 1) asmens kaltės pripažinimą; 2) gailistį dėl padarytos nusikalstamos veikos. Teismų praktikoje pripažįstama, kad visiškas kaltės pripažinimas būna susijęs ir su gailėjimusi dėl padarytos nusikalstamos veikos, tačiau jam nėra tapatus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Būtent dėl šios priežasties šiuos veiksmus galima laikyti atskiromis bei savarankiškoms BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkto sąlygos dalimis. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymui reikia, kad būtų patenkinti šie abu reikalavimai.

Apie visiško kaltės pripažinimo požymį yra plačiai pasisakęs LAT. Kasacinio teismo praktikoje yra laikomasi nuostatos, kad visiškas kaltės pripažinimas paprastai konstatuojamas, kai asmuo apie padarytą veiką duoda teisingus parodymus, kuriais patvirtinamas jo padarytos

veikos faktas, teisingai nusakomi svarbiausi šios veikos bruožai, ypatybės ir padarymo aplinkybės, taip pat besąlygiškai pripažįsta teismo nustatytus esminius faktus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaip matyti, kaltininkas turi pripažinti svarbiausias nusikalstamos veikos aplinkybes, neginčyti savo kaltės fakto, neklaidinti teisėsaugos institucijų. Tik tokio pobūdžio pripažinimas leidžia teigti, kad yra įgyvendinta BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkte numatyta sąlygos dalis, susijusi su kaltės pripažinimu.

Ši sąlyga nereikalauja iš kaltininko pačiam duoti teisinį savo veikos vertinimą, visiškai sutikti su ikiteisminio tyrimo ar bylos procesiniuose dokumentuose pateikiama padarytos veikos kvalifikacija, teisiniu atsakomybę sunkinančių ar lengvinančių aplinkybių fiksavimu ir kt. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, kaltininkas turi pripažinti veikos padarymo faktą, šios veikos esmines aplinkybes, tačiau gali nesutikti su teisiniu jo padarytos veikos vertinimu, jei tokiu neigimu neneigiama jo kaltė ar esminės veikos aplinkybės, teismo nustatyti esminiai faktai. Tokia teismų praktika yra sveikintina, nes reikalaujant besąlygiško visų faktų tvirtinimo galėtų būti pažeidžiamos esminės kaltininko teisės bei laisvės ir baudžiamojoje byloje nebūtų įgyvendinamas teisingumas. Suteikimas galimybės ginčyti teisinį tam tikrų veikos aplinkybių vertinimą, leidžia kaltininkui apsaugoti nuo nepagrįsto jo teisių suvaržymo.

Visiško kaltės pripažinimo požymio nustatymui svarbu atkreipti dėmesį į galimas kaltininko paskatas, dėl kurių jis pasiryžo prisipažinti daręs nusikalstamą veiką. Teismų praktikoje yra išaiškinta, kad neprisipažinimas ikiteisminio tyrimo metu neeliminuoja teisės tai padaryti bylos nagrinėjimo teisme metu, tačiau tokiu atveju reikšminga tai, kad prisipažinimas būtų kaltinamojo asmeninės valios aktas, o ne išskaičiavimas, kai kaltė yra aiškiai įrodyta kitais bylos duomenimis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Autoriaus nuomone tokia teismų praktikos taisyklė suformuota dėl to, kad išskaičiavimų paskatintas kaltės pripažinimas rodo kaltininko didesnę pavojingumą. Tokiu atveju kaltininkas prisipažįsta tik siekdamas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, o ne dėl to, kad gailisi padaręs nusikalstamą veiką. Abejotina ar tokį asmenį atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą būtų įgyvendinta auklėjamoji šio instituto funkcija. Atvejais, kai kaltininkas nepripažįsta savo kaltės ikiteisminio tyrimo metu, tačiau tai padaro baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme metu, reikia įvertinti kaltinamojo parodymus ir jo pozicijos ikiteisminiame tyrime bei teisme nuoseklumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo

2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pozicijos nenuoseklumas gali rodyti, kad asmuo kaltę pripažino tik bausmės išvengimo sumetimais. Tokiu atveju atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą negalima taikyti, nes nėra BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkto sąlygos.

Kiek kitaip gali būti traktuojamas asmens atsisakymas duoti parodymus ikiteisminio tyrimo metu. Kasacinio teismo praktikoje paaiškinta, kad draudimo versti duoti parodymus prieš save principas (lot. *nemo tenetur se ipsum accusare*) leidžia kaltininkui tylėti ir neduoti parodymų prieš save. Vienokiu ar kitokiu būdu išreikštas įpareigojimas (vertimas) asmeniui atsakyti į klausimus apie aplinkybes, dėl kurių jam pareikštas kaltinimas, yra nesuderinamas su kaltininko teise tylėti. Todėl kaltinamojo teisinė padėtis negali būti bloginama vien dėl to, kad proceso metu asmuo vieną kartą pasinaudojo šia teise (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Minėta praktika suformuota nagrinėjant bylą, kurioje asmuo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, nors ir kartą atsisakė duoti parodymus ikiteisminio tyrimo metu. Nors asmuo ir turi teisę neduoti parodymų, tačiau reikia turėti omenyje, kad BK 40 straipsnio taikymui vis tiek reikalingas kaltės pripažinimas. Tai padaryti kaltininkas gali bylos nagrinėjimo teisme metu. Žinoma, toks sprendimas neturėtų būti priimtas esant išskaičiavimams. Taigi, sprendimas neduoti parodymų ikiteisminio tyrimo metu neužkerta kelio taikyti BK 40 straipsnio, tačiau teismas tokiu atveju turėtų atsižvelgti į priežastis galimai paskatinusias asmenį pripažinti savo kaltę.

Manytina, jog visiško kaltės pripažinimo požymis apima ir parodymų apie bendrininkų veiksmus davimą. Tai patvirtina kasacinio teismo praktika, kurioje pripažįstama, kad neteisingų parodymų apie bendrininkavimo faktą davimas užkerta kelią pripažinti, jog įgyvendinta visiško kaltės pripažinimo sąlyga. Tokie kaltininko veiksmai traktuojami kaip siekis suklaidinti teisėsaugos institucijas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje) bei bandymu padėti bendrininkams išvengti baudžiamosios atsakomybės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Bendrininkavimas gali būti pripažintas esmine nusikalstamos veikos aplinkybe, todėl visiško kaltės pripažinimo konstatavimui yra būtinas šio fakto atskleidimas.

Tačiau tam tikrais specifiniais atvejais gali kilti dilema, nusprendžiant, ar ši sąlyga yra įgyvendinta. Tokio specifinio atvejo pavyzdžiu gali būti nusikalstamos veikos įvykdymas bendrininkaujant su šeimos nariu ar artimu giminaičiu. Konstitucijos 31 straipsnis numato, kad

draudžiama versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius. Atsižvelgiant į tai, galima pripažinti, kad BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkte numatyta sąlyga neapima pareigos duoti parodymus apie bendrininkavimo faktą, kai tai daryta su šeimos nariu ar artimu giminaičiu. Tai patvirtina ir LAT praktika, kurioje išaiškinta, kad šeimos nario dalyvavimo padarant nusikalstamą veiką neigimas nereiškia, kad nepripažinta kaltė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

2) Kita šios sąlygos sudedamoji dalis – asmuo gailisi padaręs nusikalstamą veiką. Kaip minėta, visiškas kaltės pripažinimas yra susijęs su gailėjimusi dėl padarytos veikos, tačiau šie požymiai nėra tapatūs. Teismų praktikoje šis požymis pripažįstamas, kai asmuo savanoriškai, laisva valia prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, apie tą veiką duoda teisingus parodymus, pripažįsta teismo nustatytus esminius faktus, kritiškai vertina savo elgesį, išgyvena dėl padarytų veiksmų, gailėjimąsi išreiškia ne viena apgailestavimo pareiškimais ar deklaratyviais atsiprašymais, bet ir deda pastangas atlyginti žalą, sušvelninti nusikalstamos veikos padarinius, jeigu tokių yra. Kaltininko nuoširdus gailėjimasis nustatomas ne vien pagal bendrus pareiškimus dėl kaltės pripažinimo – jis turi būti objektyviai įvertinamas pagal bylos aplinkybių visumą (duotus parodymus, kaltininko elgesį po įvykio ir vėliau ir pan.). Toks gailėjimasis dėl padarytos nusikalstamos veikos gali būti teismo pripažįstamas tokiais atvejais, kai kaltininkas ikiteisminio tyrimo metu ar bylą nagrinėjant teisme iki nuosprendžio priėmimo prisipažįsta ir gailisi padaręs nusikalstamą veiką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaip matyti, teismas turi įvertinti ne tik asmens pareiškimus, tačiau ir jo veiksmus, liudijančius apie asmens gailęstį dėl nusikalstamos veikos. Įvertinant kaltininko veiksmus, o ne tik bendrus pareiškimus yra įsitikinama, kad asmuo pripažino kaltę ir gailisi ne tik siekdamas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės. Šis požymis rodo, kad asmens veiksmai galėjo būti atsitiktiniai, asmuo dar gali būti reabilituotas ir dėl to yra tikslinga taikyti auklėjamąjį pobūdį turintį atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą.

Baudžiamasis įstatymas nenustato būdo ir formos, kaip asmuo turi išreikšti savo gailėjimąsi padarius nusikalstamą veiką, nuoširdus gailėjimasis nustatomas ne vien tik pagal bendrus pareiškimus, jį vertinant atsižvelgiama į bylos aplinkybių visumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Autoriaus nuomone, tokio teisinio reglamentavimo negalima pripažinti įstatymų spraga, nes tik visų bylos aplinkybių įvertinimas parodo ar asmuo nuoširdžiai gailisi dėl padarytos nusikalstamos veikos. Gailėsčio

išreiškimo būdo ir formos nustatymas baudžiamajame įstatyme per daug formalizuotų šios sąlygos įgyvendinimą ir trukdytų teismui apsispręsti dėl BK 40 straipsnio taikymo tikslingumo.

2.2.3. Asmuo bent iš dalies atlygino ar pašalino padarytą žalą arba įsipareigojo ją atlyginti, jeigu ji buvo padaryta

Trečioji BK 40 straipsnio 2 dalies sąlyga yra susijusi su nusikalstamos veikos padarinių pašalinimu. Vienas iš atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tikslų – derinti priešingus baudžiamųjų teisinių santykių dalyvių interesus. Atsižvelgiant į tai, BK 40 straipsnis numato kaltininko pareigą atlyginti ar pašalinti nusikalstama veika padarytą žalą, nes taip yra bandoma patenkinti nukentėjusiojo asmens interesus. Vis dėlto, asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimas yra Konstitucijos 30 straipsnio garantuojama teisė. Ši teisė garantuojama ir BPK 44 straipsnio 10 dalimi. Teismų praktikoje pripažįstama, kad BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkte nurodytos trys sąlygos dėl žalos atlyginimo: 1) bent iš dalies ją atlygino; 2) pašalino padarytą žalą; 3) įsipareigojo ją atlyginti, jeigu ji buvo padaryta (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

1) Pripažįstama, kad padarius nusikalstamą veiką gali atsirasti įvairi žala – turtinė, fizinė, moralinė, padaryta valstybei, fiziniam ar juridiniam asmeniui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Turtinė žala yra apibrėžiama kaip skirtumas tarp nukentėjusiojo asmens turtinės padėties iki ir po nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo, atsiradęs dėl nusikalstamos veikos, taip pat nukentėjusiojo numatytos ar realiai tikėtinos gauti sumos, kurias gauti sutrukdė neteisėti nusikaltimą padariusio asmens veiksmai. Tuo tarpu neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kt. (Michailovič *et al.*, 2014, p. 33). Būtent tokio pobūdžio žala gali kilti dėl nusikalstamos veikos padarymo ir BK 40 straipsnio nuostatos reikalauja tokios žalos atlyginimo ar pašalinimo.

Teismų praktikoje išaiškinta, kad ši BK 40 straipsnio 2 dalies sąlyga gali būti įgyvendinta atkuriant sugadintą turtą, perduodant kitą tokį pat ekvivalentiškos vertės daiktą, išmokant

piniginę kompensaciją ir kt. Žala turi būti pašalinta ar bent iš dalies atlyginta ją padariusio asmens noru ir valia, o ne priverstinai, vykdant teismo įpareigojimus ar verčiant kitokioms aplinkybėms (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Doktrinoje žalos atlyginimas apibūdinamas kaip piniginis nusikalstama veika padarytos žalos kompensavimas, jos atlyginimas natūra, pavyzdžiui, atlyginant sugadinto, sužaloto ar pagrobto turto vertę, grąžinant ar perduodant kitą analogišką pavogtam, daiktą, apmokant gydymosi dėl padarytos žalos sveikatai išlaidas, išmokant pinigų sumą kaip kompensaciją už žalą, padarytą nukentėjusiojo reputacijai ir kt. Tuo tarpu žalos pašalinimas apibūdinamas kaip padarytos žalos neutralizavimas, pavyzdžiui, turtinė žala gali būti pašalinta darbu ir pan. (Baranskaitė, 2003, p. 64).

Taigi, būtinas asmens veiksmų savanoriškumas, o koku būdu padaryta žala bus panaikinta nėra itin svarbu. Autoriaus nuomone, tikslingiausia būtų tarp kaltininko ir nukentėjusiojo asmens pasiekti susitarimą dėl žalos panaikinimo būdo. Tai labiausiai atitiktų interesų derinimo tikslą. Iš tiesų šios BK 40 straipsnio sąlygos kontekste kaltininko ir nukentėjusiojo susitarimas yra ganėtinai svarbus. Tačiau, kaip ir visiškos kaltės pripažinimo sąlygos atveju, kaltininkui turėtų būti palikta teisė tartis dėl atlygintinos žalos dydžio su nukentėjusiuoju, o nepavykus susitarti, spręsti šį klausimą teisme. Reikalavimas besąlygiškai pritarti nukentėjusiojo nurodytam žalos dydžiui galėtų pažeisti kaltininko teises ir tapti priemone nukentėjusiam asmeniui pasipelninti.

Teismų praktikoje pripažįstama, kad jau iki nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą priėmimo turi būti išspręstas nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo klausimas arba pasiektas aiškus kaltininko ir nukentėjusiojo susitarimas dėl tokio atlyginimo dydžio ir būdo ateityje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaltininkui ir nukentėjusiajam susitarus dėl atlygintino žalos dydžio problemų dėl šios sąlygos neturėtų kilti. Tačiau, jei susitarimo nepavyksta pasiekti, turbūt geriausias sprendimas būtų atlyginti ar pašalinti žalą bent iš dalies ir įsipareigoti atlyginti likusią žalą ateityje. Tokiu atveju kaltininkui būtų suteikiama galimybė pateikti argumentus dėl žalos dydžio teisme ir nesutarimai dėl žalos dydžio būtų išspręžiami veikiant rungimosi principui. Beje, reikalavimas, kad žalos atlyginimo klausimas būtų išspręstas iki bylos nutraukimo, nereikia, jog šis reikalavimas turi būti patenkintas iki bylos išnagrinėjimo pirmojoje instancijoje. Teismų praktikoje nėra paneigiama BK 40 straipsnio taikymo galimybė apeliacinėje instancijoje, jeigu

žala nebuvo atlyginta pirmojoje instancijoje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Pripažįstama, kad įstatymų leidėjas nenustatė kaltininko įsipareigojimo atlyginti padarytą žalą formos. Tai yra bylą nagrinėjančio teismo vertinimo ir aiškinimo dalykas. Taip pat pripažįstama, jog raštiškas sutikimas ar įsipareigojimas atlyginti padarytą žalą yra reikalingas tuomet, kai šalys sutaria dėl konkretaus žalos dydžio. Jei yra nepasiekiamas susitarimas, pakanka, kad kaltininko sutikimas ir įsipareigojimas atlyginti nukentėjusiajam padarytą žalą būtų užfiksuotas teismo posėdžio protokole (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tokia teismų praktika sveikintina, nes kaltininkas nėra verčiamas pasiekti susitarimo dėl žalos dydžio ir leidžiama ginčą dėl jo spręsti teisme. Tačiau, kaltininkas turi įsipareigoti gerbti teismo sprendimą dėl žalos dydžio ir atlyginti tokio dydžio žalą, kuri bus nustatyta teismo sprendimu.

Kaltininko įsipareigojimas atlyginti žalą yra susijęs su kita BK 40 straipsnio 2 dalies sąlyga – pagrindu manyti, kad kaltininkas visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą. Esant tokiam įsipareigojimui teismas privalo atsižvelgti į tai, kiek kaltininko ketinimai yra realūs, kuo paremti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teismas turi įsitikinti, kad kaltininkas vykdys savo įsipareigojimą, atkreipdamas dėmesį į tai, ar kaltininkas turi nuolatinės pajamas, ar jis gali sulaukti šeimos narių pagalbos ir kitas aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nustačius, kad kaltininko įsipareigojimas nėra realus, negalima pripažinti, jog įgyvendinta analizuojama BK 40 straipsnio 2 dalies sąlyga ir toks asmuo negali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės. Vis dėlto, toks įsipareigojimas turi užtikrinti nukentėjusiojo interesą gauti padarytos žalos atlyginimą ar pašalinimą. Todėl, teismas turi atidžiai vertinti šios pareigos įgyvendinimo ateityje realumą.

Autoriaus nuomone, BK 40 straipsnis pasižymi trūkumu, susijusiu su žalos atlyginimo ar pašalinimo reguliavimu ir šios pareigos neįgyvendinimu. BK 38 straipsnis, kitaip nei BK 40 straipsnis, numato galimybę panaikinti sprendimą dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir spręsti dėl asmens baudžiamosios atsakomybės, jei asmuo be pateisinamų priežasčių nevykdo teismo patvirtinto susitarimo dėl žalos atlyginimo sąlygų ir tvarkos. BK 40 straipsnyje tokia nuostata neįtvirtinta, įtvirtinta tik laiduotojo galimybė atsakyti laidavimo (pavyzdžiui, dėl to, kad atleistas asmuo nevykdo savo įsipareigojimų), taip pat numatyta

galimybė panaikinti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, jei asmuo padaro naują nusikalstamą veiką. Autoriaus nuomone toks BK 40 straipsnio trūkumas kelia grėsmę nukentėjusiojo interesams, nes nėra numatomi įsipareigojimo atlyginti ar pašalinti žalą baudžiamieji teisiniai padariniai. Galimybės panaikinti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sprendimą, dėl to, jog atleistas asmuo nevykdo savo įsipareigojimų nukentėjusiajam, numatymas galėtų užtikrinti didesnę nukentėjusiojo interesų apsaugą. Todėl, autoriaus nuomone reikėtų papildyti BK 40 straipsnio 7 dalį, numatant galimybę panaikinti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu asmuo be pateisinamų priežasčių nevykdo įsipareigojimo atlyginti ar pašalinti žalą.

2) Kaip minėta, dėl nusikalstamos veikos žala gali kilti ir ne privačiam asmeniui, o valstybei. Šio darbo temos kontekste verta išnagrinėti ar tokiu atveju skiriasi žalos atlyginimo ar pašalinimo sąlygos įgyvendinimas. Skirtingai gali būti traktuojamos situacijos, kai valstybė patiria materialinę žalą ir žalą, kuri sunkiai pasiduoda piniginei išraiškai. Nusikalstamos veikos, kurios padarymu nebūtinai sukeliama materialinė žala, pavyzdžiu gali būti numatytoji BK 228 straipsnyje. Teismų praktikoje pripažįstama, kad padarius BK 228 straipsnyje numatytą nusikalstamą veiką, gali kilti neturtinio pobūdžio žala, sukeliama teisės ginamoms ir saugomoms nematerialioms vertybėms (pavyzdžiui, valstybės tarnybos autoritetui). Tačiau, jei nusikalstama veika negali būti išreikšta pinigine forma, teismų praktikoje pripažįstama, jog ši sąlyga nebūtina BK 40 straipsnio taikymui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Atsižvelgiant į tai, galima pripažinti, kad skiriasi BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto sąlygos įgyvendinimo tvarka, jei nuo nusikalstamos veikos nukentėjo valstybė. Tačiau tai pripažinti galima tik tais atvejais, kai valstybei padaryta žala negali būti išreikšta pinigine forma.

2.2.4. Yra pagrindas manyti, kad asmuo visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų

Teismas, nustatęs, jog yra kitos BK 40 straipsnio sąlygos, turi nustatyti ar yra pagrindas manyti, kad asmuo visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų. Tai yra, teismas turi nuspręsti ar tikslinga taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, ar šios atsakomybės formos taikymas bus

efektyvus ir bus įgyvendinti bausmės tikslai. Sprendžiant ar yra šis pagrindas, reikia įvertinti ir laiduotojo asmenybę, jo galimybę kaltininkui daryti teigiamo pobūdžio įtaką. Tačiau detalesnė teismų praktikos analizė, susijusi su laiduotojo asmeniu, bus pateikta vėliau. Šį pagrindą sudaro du privalomieji aspektai: 1) pagrindas manyti, kad bus įgyvendintas žalos atlyginimo ar pašalinimo įsipareigojimas; 2) pagrindas manyti, kad asmuo laikysis įstatymų ir daugiau nebusikals (Švedas *et al.*, 2020, p. 52).

Apie pagrindą manyti, kad kaltininkas atlygins ar pašalins nusikalstama veika padarytą žalą kalbėta šio darbo 2.2.3. skyriuje. Teismas, turi įsitikinti, kad kaltininkas turi nuolatinį pajamų šaltinį, jam gali padėti šeimos nariai ir pan. Be to, šis pagrindas konstatuojamas, kai kaltininkas jau yra savanoriškai atlyginęs žalos dalį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Sprendžiant, ar yra pagrindas manyti, kad asmuo laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų, atsižvelgiama į duomenis, leidžiančius daryti išvadą apie atsitiktinį padarytos veikos pobūdį ar, priešingai, polinkį nusikalsti ar kitaip pažeisti įstatymus. Taip pat vertintinos aplinkybės, apibūdinančios kaltininko asmenybę, jo požiūrį į padarytą veiką, elgesį praeityje ir panašias aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teismas, priimdamas sprendimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, turi įvertinti byloje esančius įrodymus ir pagal savo vidinį įsitikinimą padaryti išvadą, jog yra pakankamas pagrindas manyti, kad asmuo laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų, kad parinktas laiduotojas turės teigiamos įtakos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi ši sąlyga yra vertinamojo pobūdžio ir kiekvienoje konkrečioje byloje teismas priima sprendimą dėl jos remdamasis savo vidiniu įsitikinimu, kuris formuojamas ištiriant įvairias aplinkybes, susijusias su padaryta veika, kaltininko asmenybe ir kt.

Manytina, jog pavienėms aplinkybėms neturėtų būti suteikiama išskirtinė prasmė, turi būti įvertinta aplinkybių visuma ir tik tokio pobūdžio įvertinimu, turi būti nuspręsta ar yra pagrindas manyti, jog asmuo laikysis įsipareigojimų, įstatymų ir daugiau nenusikals. Teismų praktikoje pripažįstama, kad vienai ar kitai išvadai, be kita ko, gali turėti įtakos ankstesni (išnykę) kaltininko teistumai ir veikų, už kurias jis anksčiau buvo nuteistas, pobūdis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje), taip pat anksčiau

padaryti administraciniai nusižengimai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Autoriaus nuomone šios aplinkybės geriausiai atskleidžia ar yra pagrindas manyti, kad asmuo laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų. Joms turėtų būti suteikiamas didžiausias dėmesys, tačiau nepamirštant įvertinti ir aplinkybių visumos. Manytina, kad kaltininko administracinių nusižengimų istorijai didesnis dėmesys turėtų būti kreipiamas tuomet, kai jie panašūs į padarytą nusikalstamą veiką, nes tai rodo, jog kaltininko elgesys peraugo į nusikalstamą ir gali kartotis. Sistemingas administracinių pažeidimų darymas neturėtų praeiti teismui pro akis ir turėtų užkirsti kelią BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkte numatyto pagrindo konstatavimui.

Teismų praktikoje yra suformuota specifinė praktika, susijusi su šio pagrindo konstatavimu, kai asmens baudžiamosios atsakomybės klausimas svarstomas dėl to, kad jis padarė nusikaltimą valstybės tarnybai. Joje konstatuojama, jog teismai yra įpareigoti apsvarstyti, ar ištis kaltininkas, kuriam, *inter alia*, taikomi ir Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto reikalavimai ir kuris be jokio papildomo auklėjamojo poveikio privalo laikytis įstatymų bei nedaryti nusikalstamų veikų, yra tokia nesavarankiška, nebrandi asmenybė, kurios gyvenimiškų vertybių sistema, sugebėjimas kontroliuoti savo veiksmus, susilaikyti nuo nusikalstamų veikų darymo dar yra nesusiformavę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tokia praktika nepalieka didelių galimybių taikyti BK 40 straipsnį asmenims, padariusiems nusikaltimus valstybės tarnybai. Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statutas (Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statutas, 2003), reglamentuojantis įvairius vidaus tarnybos aspektus, iš potencialių pareigūnų reikalauja nepriekaištingos reputacijos, statuto nuostatos numato aukštus standartus, keliamus tokiems pareigūnams. Dėl aukštų reikalavimų vidaus tarnybos pareigūnams (valstybės tarnautojams) ir yra formuojamas griežtas požiūris į valstybės tarnautojų nusikaltimus valstybės tarnybai. Galima pripažinti, kad valstybės tarnautojų atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą galėtų neatitikti šio instituto tikslų, prieštarautų konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės bei kitiems principams.

2.3. Reikalavimai laiduotojui

Net ir nustatęs visas prieš tai analizuotas sąlygas taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, teismas turi įvertinti laiduotojo asmenybę. Tik patvirtinus, jog potencialus laiduotojas yra vertas teismo pasitikėjimo, gali būti nuspręsta taikyti BK 40 straipsnį ir atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Nuostatos, susijusios su laiduotojo asmenybe yra numatytos BK 40 straipsnio 3 dalyje. Šioje dalyje nustatyta, kad laiduotoju gali būti kaltininko tėvai, artimieji giminaičiai ar kiti teismo pasitikėjimo verti asmenys. Teismas, priimdamas sprendimą, atsižvelgia į laiduotojo asmenines savybes ar veiklos pobūdį ir galimybę daryti teigiamą įtaką kaltininkui. Laiduotojui turi būti keliami aukšti standartai, nes jis būtent ir yra tas asmuo, kuris ištraukia į baudžiamuosius teisinius santykius kaip asmuo, turintis įgyvendinti auklėjimo funkciją bei tam tikrą kaltininko priežiūrą. Verta panagrinėti, koks asmuo yra laikomas vertu teismo pasitikėjimo, į kokias asmens savybes turi būti atkreipiamas dėmesys bei kitus su laiduotoju susijusius aspektus.

Panašu, kad įstatymų leidėjas pirmenybę tapti laiduotoju suteikia kaltininko tėvams ar artimiesiems giminaičiams. Tokie asmenys nurodyti pirmieji kaip potencialūs laiduotojai, vėliau pereinant prie kitų teismo pasitikėjimo vertų asmenų. Baudžiamasis įstatymas nepateikia „tėvų“ ar „artimųjų giminaičių“ sąvokų apibrėžimo. Šių sąvokų apibrėžimą pateikia tik BK 248 straipsnio 1 dalis, tačiau išanalizavus šio straipsnio nuostatos taikytinos tik BK XXXIV skyriaus kontekste (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 257). Atsižvelgiant į tai, tikslinga vadovautis Lietuvos Respublikos civilinio kodeksu (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000), kurio nuostatos pateikia aktualius terminus. Civilinio kodekso 3.135 straipsnis numato, kad artimaisiais giminaičiais yra pripažįstami tiesiosios linijos giminaičiai iki antrojo laipsnio imtinai (tėvai ir vaikai, seneliai ir vaikaičiai) ir šoninės linijos antrojo laipsnio giminaičiai (broliai ir seserys). Taip pat, Civilinio kodekso 3.130 straipsnio 3 dalis numato, jog giminystei yra prilyginami santykiai tarp įvaikių ir jų palikuonių ir įtėvių bei jų giminaičių. Būtent tokiems asmenims yra suteikiama pirmenybė tapti atleidžiamu nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą asmens laiduotojais.

Doktrinoje toks įstatymų leidėjo sprendimas paaiškinamas tuo, jog atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institutu siekiamų tikslų efektyviau galima pasiekti kaltininkui būnant asmeniniame santykiyje su jam socialiai artimu ir autoritetą turinčiu

žmogumi. Laiduotojo koncepcija yra paremta glaudžiu kaltininko ir laiduotojo asmeniniu santykiu ir emociniu ryšiu, laiduotojas – kaltininko artimasis, su kaltininku susijęs giminystės ar kitais ryšiais, tai kaltininko aplinkos žmogus, gerai jį pažįstantis. Pripažįstama, kad tokiu reguliavimu sudaromos sąlygos neformalizuoti laidavimo teisinių santykių, kaltininkui labiau pasitikėti laiduotoju, būti su juo nuoširdesniau, atviresniau, imlesniau jo įtakai (Bagdžius, 2019, p. 138). Tokiam vertinimui autoriaus nuomone pritartina, būtent tokio pobūdžio ryšiai gali egzistuoti tarp kaltininko ir jiems artimo žmogaus (tėvų ar artimųjų giminaičių). Žinoma, tokius požymius atitinkantys socialiniai ryšiai gali egzistuoti ir tarp giminystės ryšiais nesusijusių asmenų. Todėl, BK 40 straipsnio 3 dalis numato galimybę laiduotoju skirti asmenį, kuris nėra vienas iš kaltininko tėvų ar artimasis giminaitis. Net ir tais atvejais, kai potencialus laiduotojas yra susijęs giminystės ryšiais, laiduotoju gali būti skiriamas tik vertas teismo pasitikėjimo, galintis daryti teigiamą įtaką kaltininkui asmuo. Ši nuostata turi savarankišką reikšmę, todėl jos konstatavimas turi būti motyvuotas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Teismų praktikoje asmenimis, vertais teismo pasitikėjimo, laikomi pilnamečiai asmenys, turintys autoritetą nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui ir galintys daryti jam teigiamą įtaką. Pripažįstant asmenį turinčiu pasitikėjimą ir galinčiu būti laiduotoju turėtų būti atsižvelgiama į asmenines laiduotojo savybes ar veiklos pobūdį ir galimybę daryti teigiamą įtaką kaltininkui, jo charakteristiką bei kitus duomenis, pavyzdžiui, argumentus, kuriais grindžiamas laidavimo prašymas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje), tai pat nustatoma, ar jis nebuvo teistas arba baustas administracine tvarka, ar teistumai yra išnykę ar panaikinti ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Laiduotojui, be kita ko, keliami reikalavimai atskleisti savo požiūrį į kaltininko padarytą veiką, įvertinti veikos pavojingumą, nurodyti savo būsimos teigiamos įtakos pobūdį atleidžiamam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, teismas yra įpareigojamas apžvelgti didelį skaičių aplinkybių tam, kad įvertintų potencialaus laiduotojo tinkamumą. Šis įvertinimas nėra savitiksliis, jis reikalingas teismui įsitikinti, kad tikslinga taikyti BK 40 straipsnį ir atleisti nusikalstamą veiką padariusį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Tik nusprendus, jog laiduotojas yra autoritetinga asmenybė, galinti daryti poveikį kaltininko elgesiui, kad laiduotojo priežiūra padarys teigiamą įtaką asmeniui, galima pripažinti, jog tikslinga taikyti šią atleidimo nuo

baudžiamosios atsakomybės formą. Tik tokio asmens (verto teismo pasitikėjimo) priežiūra gali įgyvendinti bausmės tikslus, auklėjamąją instituto funkciją ir užtikrinti, jog asmuo laikysis įstatymų ir daugiau nenusikals. Teismų praktikoje pripažįstama, kad laiduotoju gali būti tik toks asmuo, kurio galimybė daryti teigiamą įtaką kaltininkui yra akivaizdi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Laiduotojas tiek prašyme atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ir perduoti jį laiduotojo atsakomybėn, tiek apklausiamas teisme kaip liudytojas, turi nurodyti kaip ketina daryti asmeniui teigiamą įtaką. Jei laiduotojas negali pagrįsti galimybės daryti teigiamą įtaką, tai vertinama neigiamai ir gali būti viena iš priežasčių, kuri nulemia teismo sprendimą netaikyti BK 40 straipsnio (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taip pat, laiduotojai prašyme ir teismo posėdyje turi išsakyti savo nuomonę apie kaltininko padarytą nusikalstamą veiką. Tai, kad laiduotojas nekritiškai vertina kaltininko padarytą nusikalstamą veiką, bando pateisinti jo veiksmus, rodo laiduotojo netinkamumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Manytina, jog toks asmuo nerimtai žiūri į kaltininko padarytus veiksmus, o tai verčia abejoti laiduotojo galimybe daryti teigiamą įtaką. Tam, kad laiduotojas būtų pripažintas tinkamu asmeniu prisiimti laidavimo funkciją, jis turi rimtai žiūrėti į nusikalstamos veikos padarymo faktą, ją vertinti kritiškai ir neteisinti nusikalstamą veiką padariusio asmens. Teismai neigiamai vertina ir aplinkybę, jog laiduotoju norintis tapti asmuo nepateikia nusikalstamos veikos vertinimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tačiau laiduotojas neprivalo pateikti teisinio nusikalstamos veikos vertinimo ar ją įvertinti, atsižvelgdamas į specifinius teisinius šios nusikalstamos veikos aspektus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Teismai neigiamai vertina aplinkybę ir aplinkybę, kad kaltininko ir potencialaus laiduotojo nesieja artimi ryšiai. Tokį sprendimą nulemia tai, kad kaltininkas negyvena kartu su potencialiu laiduotoju, susitinka retai, bendrauja nereguliariai bei tai, kad šių asmenų nesieja glaudūs santykiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Apie artimo ryšio trūkumą liudija ir tai, kad laiduotojui nebuvo žinomi kaltininko veiksmai, jog apie nusikalstamas veikas sužinojo, kai prasidėjo tyrimas. Taip pat, neigiamai vertinama tai, jog kaltininkas laiduotojui pateikia kitokią, nei teismo nustatyta, inkriminuotų nusikalstamų veikų padarymo versiją, kas patvirtina laiduotojo ir kaltininko abipusio betarpiško bendravimo, pagrįsto abipusiu pasitikėjimu trūkumą (Lietuvos Aukščiausiojo

Teismo 2018 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Toks teismų praktikoje įtvirtintas požiūris yra pateisinamas, nes artimi laiduotojo ir kaltininko ryšiai leidžia laiduotojui efektyviau daryti teigiamą įtaką. Manytina, jog artimi ryšiai gali paskatinti atleistą nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį pasiduoti laiduotojo įtakai.

Asmens administracinių nuobaudų istorija gali sudaryti prielaidas teismui pripažinti, kad laiduotojas negalėtų daryti tinkamos įtakos kaltininkui. Administraciniai nusižengimai laiduotoją apibūdina kaip teisės aktų pažeidėją, o asmuo, kuris pažeidinėja teisės aktų reikalavimus, negali būti tinkamas pavyzdys ir autoritetas kitam asmeniui, taip pat linkusiam pažeidinėti įstatymų nustatytą tvarką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tačiau, teismas turi atsižvelgti į administracinių nusižengimų esmę, pobūdį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nors ir privaloma atsižvelgti į administracinių nusižengimų pobūdį bei esmę, tačiau pripažįstama, kad asmenys, daug kartų bausti administracine tvarka, negali turėti pakankamai autoriteto, kurį privalo turėti laiduotojas.

Autoriteto trūkumas pripažįstamas aplinkybe, trukdančia asmeniui tapti laiduotoju. Teismų praktikoje autoriteto trūkumas konstatuojamas ir dėl amžiaus skirtumo tarp laiduotojo ir kaltininko, kai laiduotojas yra daug jaunesnis nei kaltininkas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje), taip pat, kai laiduotojas yra prieš tai nukentėjęs nuo kaltininko smurtinio elgesio (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Laiduotojas privalo turėti autoritetą tam, kad atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo pasiduotų jo įtakai, būtų linkęs klausyti laiduotojo, atsižvelgti į laiduotojo patarimus ir pan. Autoriteto trūkumas trukdytų laiduotojui efektyviai įgyvendinti jam priskiriamas funkcijas. Būtent dėl šios priežasties teismas ir turi konstatuoti, jog laiduotojas yra autoritetingas asmuo kaltininko atžvilgiu.

Tiesa, teismų praktikoje autoriteto trūkumo požymis ne visada vertinamas vienodai. Pripažįstama, kad laiduotojo pavaldumas darbo santykiuose kaltininkui neturėtų būti pripažįstamas aplinkybe, trukdančia asmeniui tapti laiduotoju (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tuo tarpu, prievoliniai santykiai, kuriuose laiduotojas yra silpnesnioji šalis (nuo kaltininko priklauso dalis laiduotojo įmonės pajamų) traktuojami kaip trukdantys laiduotojui objektyviai vertinti kaltininko veiksmus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Autoriaus nuomone tarp laiduotojo ir kaltininko neturėtų būti tokio pobūdžio santykių, kurie galėtų kenkti laiduotojo objektyvumui, menkinti šio asmens autoritetą ar neleisti jam išreikšti nepritarimo kaltininko veiksams. Tad, teismai turi įvertinti įtakos pusiausvyrą, egzistuojančią tarp laiduotojo ir kaltininko. Bet koks pusiausvyros nukrypimas turėtų būti traktuojamas kaip trūkumas, galintis lemti teismo sprendimą pripažinti, jog laiduotojas yra netinkamas.

Teismų praktikoje pripažįstama, jog laiduotojas neprivalo gyventi kartu su kaltininku ar užsiimti ta pačia veikla. Konstatuojama, jog tokie reikalavimai laiduotojui nėra numatyti BK straipsnio 1, 3 dalyse (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Net jei asmenys gyvena skirtinguose miestuose, tai negali būti pripažinta aplinkybe, trukdančią taikyti BK 40 straipsnį, jei laiduotojas ir kaltininkas dažnai bendrauja, palaiko artimus ryšius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tiesa, tokiu atveju laiduotojo galimybės prižiūrėti kaltininką bei įgyvendinti auklėjamąją BK 40 straipsnio funkciją natūraliai mažėja. Tačiau teismai, turi atsižvelgti į tai, ar laiduotoją su kaltininku sieja artimi ryšiai, ar laiduotojas yra autoritetingas asmuo. Nustačius, kad tokius požymius laiduotojas atitinka, teismas neturėtų pripažinti, jog atstumo trūkumas trukdo taikyti BK 40 straipsnį.

Nevienodai teismų praktikoje traktuojamas ir faktas, jog jau bendraudamas su laiduotoju kaltininkas padarė nusikalstamą veiką. Vienais atvejais šis faktas pripažįstamas liudijančiu laiduotojo netinkamumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tačiau autoriaus nuomone ši aplinkybė neturėtų būti taip traktuojama, nes laiduotojas neprivalo žinoti apie nusikalstamos veikos padarymo faktą dar iki ikiteisminio tyrimo pradžios (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Jei laiduotojas nežino apie kaltininko galimą polinkį nusikalsti, pažeisti teisės aktus, iš jo neturėtų būti reikalaujama auklėjamąsios funkcijos įgyvendinimo dar iki kaltininko perdavimo laiduotojo atsakomybėn. Tik po BK 40 straipsnio pritaikymo, laiduotojui kyla pareiga prižiūrėti atleistą nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį bei daryti jam teigiamą įtaką. Tačiau kitaip turėtų būti interpretuojama situacija, kai potencialus laiduotojas žino apie nusikalstamus kaltininko veiksmus ir nesiima rimto pobūdžio priemonių, kad sustabdytų šiuos kaltininko veiksmus. To pavyzdžiu galėtų būti leidimas asmeniui vairuoti transporto priemonę, kai asmuo apsvaigęs nuo alkoholio (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Apibendrinant, teismas, norėdamas taikyti BK 40 straipsnį, privalo įvertinti laiduotojo asmenybę iš esmės, ištirti įvairias aplinkybes, susijusias su tokio asmens asmenybe. Svarbiausias reikalavimas laiduotojui – galimybė daryti teigiamą įtaką kaltininkui. Teismų praktikoje pripažįstama, jog laiduotojas turės galimybę daryti teigiamą įtaką: a) jei laiduotoją ir kaltininką sieja artimi ryšiai ir (arba) b) laiduotojas yra autoritetingas asmuo kaltininko atžvilgiu. Įvardintos aplinkybės, apie kurių buvimą ar nebuvimą sprendžiama įvertinant įvairius laiduotojo asmenybės aspektus, nulemia teismo sprendimą dėl asmens tinkamumo būti laiduotoju.

3. Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas, laidavimo atsisakymas bei teisinės pasekmės, kai laidavimo metu padaroma nauja nusikalstama veika

3.1. Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas

Asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės nėra absoliutus, nes asmuo, padaręs nusikalstamą veiką vis vien gali sulaukti neigiamos valstybės reakcijos. Atsižvelgiant į tai, verta išnagrinėti baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo praktiką, bylose, kuriose taikomas BK 40 straipsnis ir asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės. Analizuojant LAT praktiką galima pastebėti tam tikras baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo tendencijas. Ryškiausios tendencijos pastebimos bylose, kuriose pripažįstama, kad asmuo padarė nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą transporto eismo saugumui arba nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams. Šias tendencijas verta išanalizuoti ir patikrinti, ar egzistuoja tam tikri probleminiai aspektai baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo praktikoje.

1) Baudžiamojo poveikio priemonių institutas Lietuvos Respublikos teisėje įtvirtintas 2000 m. priėmus BK (Levon, 2013, p. 181). Doktrinoje šios priemonės apibrėžiamos kaip baudžiamojo įstatymo nustatytos valstybinės prievartos priemonės, teismo skiriamos baudžiamuosius nusižengimus arba nesunkius nusikaltimus padariusiems asmenims, atleistiems nuo baudžiamosios atsakomybės arba bausmės, ir padedančias įgyvendinti bausmės paskirtį (Drakšas, 2008, p. 198). Tiesa, dabartinis BK 67 straipsnio reglamentavimas numato platesnes galimybes baudžiamojo poveikio priemones taikyti kartu su bausme, taip pat galimybę šias priemones taikyti asmenims, kurie lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų, kas neatspindėta nurodytoje sampratoje. Teismų praktikoje atkreipiamas dėmesys į tai, jog baudžiamojo poveikio priemonės savo esme ir turiniu yra labai panašios į bausmes, tačiau pripažįstama, kad nėra tapačios joms, nes yra skirtingi jų skyrimo pagrindai, teisių ir laisvių apribojimo apimtys, teisiniai jų nevykdymo padariniai ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Todėl, teismas, skirdamas baudžiamojo poveikio priemones tai turi daryti atidžiai, atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes. Netinkamas baudžiamojo poveikio priemonių taikymas gali pernelyg varžyti bei pažeisti asmens, kuriam šios priemonės taikomos, teises bei laisves.

Šis reikalavimas numatytas ir teismų praktikoje, kurioje įtvirtinta, jog vadovaujantis konstituciniais teisingumo, teisinės valstybės principais, už teisės pažeidimus taikomos poveikio priemonės turi būti proporcingos teisės pažeidimui, jos turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti; tarp siekiamo tikslo nubausti teisės pažeidėjus ir užtikrinti teisės pažeidimų prevenciją ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti turi būti teisinga pusiausvyra (proporcingumas) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taip pat, nagrinėjant baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo temą, svarbios BK 67 straipsnio 1 bei 6 dalių nuostatos. Baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti baudmės paskirtį, numatytą BK 41 straipsnio 2 dalyje. BK 67 straipsnio 6 dalis numato, jog skiriant dvi ar daugiau baudžiamojo poveikio priemonių, turi būti atsižvelgiama į jų suderinamumą ir galimybes taisomai veikti nuteistąjį. BK 67 straipsnio 2 dalis numato vienuolika baudžiamojo poveikio priemonių, visos šios priemonės gali būti taikomos atleidžiamam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui.

Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas, atleidžiamam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui, pasižymi tam tikromis specifinėmis taisyklėmis, kurios nagrinėjamos LAT praktikoje. Teismas kiekvienoje byloje sprendžia individualiai, ar atleidžiamam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui skirtinos baudžiamojo poveikio priemonės ir kelias bei kokias iš jų tikslinga parinkti. Teismas privalo atsižvelgti į šių priemonių tarpusavio suderinamumą, taip pat proporcingumo principą. Sprendžiant dėl baudžiamojo poveikio priemonių parinkimo, atsižvelgiama į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, atsiradusius padarinius, kaltininko asmenybę ir kitas svarbias aplinkybes, apibūdinančias padarytą nusikalstamą veiką bei kaltininko elgesį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taip pat, LAT praktikoje išaiškinta, jog siekiant, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atitiktų šio instituto paskirtį, neprieštarautų teisingumo, protingumo, proporcingumo reikalavimams, taikant šį institutą svarbu tinkamai parinkti tas baudžiamojo poveikio priemones, kurios skirtinos (jeigu tai yra būtina) asmeniui, šiuo pagrindu jį atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą netinkamą taikymą gali lemti tai, jog kaltininką atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, yra apskritai neskiriamos baudžiamojo poveikio priemonės ar skiriamos tokios, kurios neatitinka padarytos

nusikalstamos veikos pobūdžio, pavojingumo ir todėl yra neteisingos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, teismas, atleisdamas asmenį BK 40 straipsnyje numatytu pagrindu, turi apsvarstyti baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo klausimą. Teismas, įvertinęs konkrečios bylos aplinkybes, turi paskirti tokias priemones, kurios atitiktų padarytą nusikalstamą veiką, būtų proporcingos bei suderinamos tarpusavyje (jei skiriamos dvi ar daugiau baudžiamojo poveikio priemonės).

2) Vis dėlto ryškiausia baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo specifika pasireiškia bylose, kuriose pagal laidavimą atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo, padaręs nusikalstamą veiką transporto eismo saugumui arba valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams. Šiose bylose vyrauja tam tikras tendencingumas, susijęs su baudžiamojo poveikio priemonių skyrimu, kurį verta išanalizuoti.

LAT yra suformavęs ganėtinai aiškią baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo tvarką, asmenims, vairavusiems kelių transporto priemones apsvaigus. Baudžiamoji atsakomybė už vairavimą stipriai apsvaigus nuo alkoholio pirmą kartą numatyta 2017 m. sausio 1 d. BK pakeitimo įstatymu (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47, 176, 220, 221, 272, 273, 281, 284 straipsnių pakeitimo įstatymas, 2015). 2019 m. sausio 11 d. priimtu BK pakeitimo ir papildymo įstatymu, ši nusikalstama veika perkelta į BK 281¹ straipsnį (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 68, 281 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 281¹ straipsniu įstatymas, 2019). Doktrinoje pastebima, jog po šios nusikalstamos veikos numatymo BK labai ženkliai padaugėjo bylų, kuriose kilo nusikaltimo padarymo priemonės konfiskavimo taikymo klausimai (Bikelis, 2018, p. 5). Šios nusikalstamos veikos padarymas yra tiesiogiai susijęs su kelių transporto priemonės panaudojimu – vairavimu arba mokymu praktinio vairavimo, esant apsvaigus nuo alkoholio. Be transporto priemonės panaudojimo šios veikos padarymas neįmanomas. Pagal teismų praktiką šios nusikalstamos veikos prevencijai užtikrinti paprastai kartu skiriamos tiek susijusios su apribojimu naudotis specialiąja teise, tiek turtinio pobūdžio baudžiamojo poveikio priemonės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taip pat, remiantis BK 72 straipsniu, kuris numato, jog konfiskuotinas turtas, be kita ko, yra uždraustos veikos įrankis, priemonė ar rezultatas, teismas turi nuspręsti ar reikia taikyti transporto priemonės konfiskavimą. Teismų praktikoje dėl kitų baudžiamojo poveikio priemonių taikymo problemų tokiose bylose nekylo. Daugiausiai problemų sukelia transporto priemonės, panaudotos padaryti minėti nusikalstamai veikai, konfiskavimo taikymas.

Nuteisimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atvejais turto konfiskavimo taikymo teisiniai pagrindai skiriasi. Nuteistam asmeniui turto konfiskavimo baudžiamojo poveikio priemonė skiriama kartu su bausme ir turto konfiskavimas nepriklauso nuo teismo nuožiūros ir yra privalomas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Išimtimi iš šios taisyklės gali būti tik tokie išskirtiniai atvejai, kai turto konfiskavimo taikymas būtų akivaizdžiai neproporcinga teisinė priemonė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, teismas, paskyręs asmeniui bausmę už BK 281¹ straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos padarymą, turi kartu su bausme paskirti ir transporto priemonės konfiskavimą. Kitaip yra, kai asmuo yra atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, nes baudžiamojo poveikio priemonių taikymo ir jų parinkimo klausimas yra paliekamas teismo nuožiūrai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tad, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju transporto priemonės konfiskavimas nėra privalomas, teismas turi diskreciją nuspręsti ar šią baudžiamojo poveikio priemonę tikslinga taikyti.

Įgyvendindamas jam suteiktą diskreciją dėl turto konfiskavimo taikymo, teismas tokiais atvejais pirmiausia turi įvertinti šios teisinės priemonės suderinamumą su tais tikslais ir principais, kuriais buvo vadovaujama priimant sprendimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Šia prasme teismo sprendimai gali skirtis atsižvelgiant į tai, teisėtai ar neteisėtai buvo įgytas turtas, kelia ar nekelia pavojaus visuomenei jo palikimas asmens dispozicijai, ar turtas nusikalstamos veikos priemone tapo atsitiktinai, ar buvo specialiai tam įgytas ar paruoštas, ar sprendžiamas klausimas dėl paties turto ar dėl jo vertės konfiskavimo ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teismo priimta išvada dėl konfiskavimo turi neprieštarauti jo išvadai dėl asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Pavyzdžiui, nustatčius, jog yra pagrindas manyti, jog asmuo ateityje daugiau nedarys nusikalstamų veikų, teismas negali kartu pripažinti, kad transporto priemonės konfiskavimas yra būtinas, nes įžvelgiamas kaltininko polinkis veikti nusikalstamai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Teismas, skirdamas turto konfiskavimą atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą asmeniui, turi atsižvelgti ir į šios atsakomybės formos tikslus bei funkcijas. Kaip minėta baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Tačiau LAT yra išaiškinęs, jog atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą,

baudžiamojo poveikio priemonių taikymas nesietinas su asmens baudimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Turto kaip nusikalstamos veikos padarymo priemonės konfiskavimu pirmiausia siekiama atimti galimybę dar kartą turtą panaudoti nusikalstamais tikslais, taip pat daryti atitinkamą prevencinį poveikį taip veikti linkusiems asmenims (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Todėl, galima teigti, jog teismai konfiskuodami transporto priemonę tokiose bylose, turi siekti ne nubausti asmenį, o išvengti pakartotinio nusikalstamos veikos padarymo.

Atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo nėra nubaudžiamas, tai nėra vienas iš šio instituto tikslų. Todėl, tai neturėtų būti daroma ir skiriant baudžiamojo poveikio priemones, kurios, nors ir skiriasi nuo bausmės, tačiau neatsižvelgiant į jų taikymo konkrečioje situacijoje proporcingumą, priemonių tarpusavio suderinamumą, gali tapti asmens nubaudimo priemone. Autoriaus nuomone turto priemonės konfiskavimas neturėtų pasireikšti asmens nubaudimu ir teismai turėtų susitelkti tik į prevencinę šios baudžiamojo poveikio priemonės taikymo funkciją.

Tiesa, doktrinoje išreiškiama nuomone, kad bet koku atveju nusikalstamos veikos padarymo priemonės konfiskavimas turi ryškų baudžiamąjį pobūdį, o šios baudžiamojo poveikio priemonės prevencinis efektas neretai yra ribotas bei trumpalaikis (Bikelis *et al.*, 2017, p. 132-142). Pripažįstant tai, pastebėtina kita problema, susijusi su turto konfiskavimo taikymu atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui. BK 72 straipsnio 5 dalis numato galimybę išieškoti konfiskuotino turto vertę atitinkančią pinigų sumą, jei konfiskuotinas turtas yra paslėptas, suvartotas, priklauso tretiesiems asmenims ar jo negalima paimti dėl kitų priežasčių arba šį turtą konfiskuoti būtų netikslinga. Tokia konfiskavimo forma taikoma ir bylose, kuriose asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, nors padarė nusikalstamą veiką, numatytą BK 281¹ straipsnyje.

LAT praktikoje išaiškinta, jog taikant BK 72 straipsnio 5 dalies nuostatas (konfiskuojant turto vertę atitinkančią sumą), užtikrinami prevenciniai tikslai, t. y. kad kiti asmenys susilaikytų nuo panašaus pobūdžio nusikalstamų veikų ir kad nebūtų bandoma nusikalstamais tikslais panaudoti kitiems asmenims priklausančių daiktų, taip išvengiant jų konfiskavimo rizikos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tačiau autoriaus nuomone tokia LAT pozicija abejotina. Pagal savo esmę konfiskuotino turto

vertės išieškojimas labiausiai įgyvendina nubaudo funkciją, kurios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo atveju reikėtų vengti. Ši konfiskavimo forma pagal savo esmę labiau primena baudos bausmę, o prevenciniu jos efektas pasireiškia tik tuo, jog kaltininkas bandomas įbauginti. Tokia šios baudžiamojo poveikio priemonės įgyvendinimo forma neatitinka BK 40 straipsnio tikslų siekti kompromiso, teisinės santarvės ir kaltininko resocializacijos. Tokia priemone nėra derinami ir baudžiamųjų teisinių santykių dalyvių interesai, nes konfiskuota suma nėra panaudojama nukentėjusiųjų asmenų turtinėms teisėms atkurti. Kaltininkas tokiu atveju yra tiesiog nubaudžiamas, tačiau tai padaroma neskiriant jam bausmės, o paskiriant baudžiamojo poveikio priemonę.

Autoriaus nuomone, konfiskuotino turto vertė iš atleistų nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą asmenų turėtų būti išieškoma tik atvejais, kai konkrečią nusikalstamos veikos padarymo priemonę (transporto priemonės) būtų netikslinga konfiskuoti. Pavyzdžiui, kai asmeniui ši transporto priemonė reikalinga dėl jo sveikatos būklės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje) ar ši transporto priemonė reikalinga kaltininko šeimos būtiniesiems poreikiams patenkinti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tačiau tai būtų labiau susiję su proporcingumo principo laikymusi ir vis tiek galima būtų teigti, jog asmuo iš esmės nubaudžiamas, o prevencinė funkcija įgyvendinama silpnai ar visiškai neįgyvendinama.

3) Išanalizavus turto konfiskavimo skyrimo problemas, verta pereiti prie teismų praktikos analizės, susijusios su baudžiamojo poveikio priemonių skyrimu asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas darbinės ar profesinės veiklos srityje, tačiau atleistiems nuo baudžiamosios atsakomybės. Pavyzdžiu gali būti nusikalstamos veikos, padarytos valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK XXXIII skyrius). Kaip minėta šio magistro darbo 2.2.4. poskyryje, teismas privalo atidžiai apsvarstyti ar tikslinga taikyti BK 40 straipsnį asmenims, kurie užimdami pareigas valstybės institucijoje padarė nusikalstamą veiką, kuria pažeisti viešieji interesai bei valstybės tarnautojams numatyti reikalavimai. Tokie asmenys be jokio papildomo auklėjamojo poveikio privalo laikytis įstatymų bei nedaryti nusikalstamų veikų. Tačiau, teismui nusprendus, jog tokį asmenį tikslinga atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, turi būti sprendžiama dėl baudžiamojo poveikio priemonių jam taikymo.

Asmeniui, kuris padarė nusikalstamą veiką darbo ar profesinėje srityje ir buvo atleistas BK 40 straipsnyje numatytu pagrindu gali būti paskirta BK 67 straipsnio 2 dalies 3 punkte bei BK

68² straipsnyje numatyta baudžiamojo poveikio priemonė – teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas. Ši baudžiamojo poveikio priemonės taikoma tais atvejais, kai asmuo nusikalstamą veiką padaro darbinės ar profesinės veiklos srityje arba kai teismas, atsižvelgdamas į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, padaro išvadą, kad asmeniui negalima palikti teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla. LAT praktikoje išaiškinta, jog asmeniui, vykdančiam profesinę veiklą padarius korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, neskyrus baudžiamojo poveikio priemonės, uždraudžiančios užsiimti profesine veikla, neatitinka padarytos nusikalstamos veikos pobūdžio, jos pavojingumo ir šiuo aspektu yra neteisingas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaip matyti, pagal LAT praktiką, BK 68² straipsnyje numatytos baudžiamojo poveikio priemonės skyrimas yra privalomas, kai padarytos korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos profesinėje veikloje. Šios baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo klausimas nėra paliekamas teismo diskrecijai. Tokią LAT praktiką galima paaiškinti tuo, jog paprastai profesine veikla užsiimantiems asmenims yra taikomos tam tikros elgesio profesinėje srityje taisyklės, jiems keliami aukštesni reikalavimai. Todėl, ši praktikoje suformuota taisyklė gali būti pripažinta teisinga. Paskyrus teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimo baudžiamojo poveikio priemonę yra siekiama grynai prevencinių tikslų. Šia baudžiamojo poveikio priemone nėra siekiama nubausti kaltininką.

3.2. Laidavimo atsisakymas bei teisinės pasekmės, kai laidavimo metu padaroma nauja nusikalstama veika

Teismui nusprendus taikyti BK 40 straipsnį, jis turi nustatyti ir laidavimo terminą, kuris gali būti nuo vienerių iki trejų metų. Jei kaltininkas per laidavimo laikotarpį nepadarо naujos nusikalstamos veikos, laikosi įsipareigojimo atlyginti ar pašalinti nusikalstama veika padarytą žalą, jis nėra laikomas teistu ir jam išnyksta visos baudžiamosios teisinės nusikalstamos veikos padarymo pasekmės (Abramavičius *et al.*, 2004, 259). Tačiau laidavimas gali baigtis ir nesuėjus šiam terminui dvejais atvejais: 1) laiduotojui atsisakius laidavimo; 2) asmeniui padarius naują nusikalstamą veiką. Pirmąjį atvejį reglamentuoja BK 40 straipsnio 6 dalis, o antrojo teisinis reglamentavimas yra numatytas BK 40 straipsnio 7 bei 8 dalyse. Autoriaus

nuomone tikslinga išanalizuoti šiuos laidavimo pabaigos atvejus bei jų įstatyminį reglamentavimą.

BK 40 straipsnio 6 dalis numato, jog laiduotojas turi teisę atsisakyti laidavimo. Teismas tokiu atveju, atsižvelgdamas į laidavimo atsisakymo priežastis, sprendžia dėl užstato grąžinimo, taip pat dėl asmens baudžiamosios atsakomybės už padarytą nusikalstamą veiką, kito laiduotojo paskyrimo ar asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės. Galima teigti, jog laiduotojo teisė atsisakyti laidavimo yra pagrįsta tuo, jog šis asmuo į baudžiamuosius teisinius santykius įsitraukia savo noru, todėl jam turi būti palikta galimybė atsisakyti laidavimo ir jis negali būti priverstinai verčiamas atlikti laiduotojo funkcijų. Ši laiduotojo teisė neribojama (Švedas *et al.*, 2020, p. 53), todėl laiduotojas gali laidavimo atsisakyti tiek dėl asmeninių priežasčių, tiek dėl su kaltininko elgesiu susijusių priežasčių (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 259). Asmeninių laidavimo atsisakymo priežastimis gali būti liga, išvykimas gyventi į kitą valstybę ar į ilgalaikę komandiruotę ir kitos panašios aplinkybės (Švedas *et al.*, 2020, p. 53). Pripažįstama, kad laidavimo atsisakyta dėl kaltininko elgesio, kai jo atsisakoma dėl to, jog kaltininkas nuolat pažeidinėja viešąją tvarką, girtauja, vartoja narkotines ar psichotropines medžiagas ir pan. (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 259).

Priežastys, dėl kurių atsisakyta laidavimo gali turėti skirtingas teises pasekmes tiek užstato, tiek tolimesnio kaltininko likimo atžvilgiu. Jei laidavimo atsisakyta dėl asmeninių priežasčių, teismas gali grąžinti užstatą, paskirti kitą laiduotoją ar atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 259). Autoriaus nuomone, užstatas neturėtų būti grąžinamas, jei laidavimo atsisakyta dėl nesvarbių priežasčių, tačiau teismas vis tiek turėtų spręsti dėl kito laiduotojo paskyrimo arba dėl kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės. Laidavimo atsisakius dėl kaltininko netinkamo elgesio, teismas dėl užstato sprendžia atsižvelgdamas ir į laiduotojo pastangas kontroliuoti ir teigiamai veikti kaltininko elgesį. Nustačius, jog laiduotojas savo pareigas atliko netinkamai arba jų iš viso neatliko, užstatas lieka valstybei ir turi būti sprendžiama dėl kaltininko baudžiamosios atsakomybės už padarytą nusikalstamą veiką (Švedas *et al.*, 2020, p. 53). Manytina, jog tokiu atveju asmens negalima atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės ar paskirti jam kitą laiduotoją, nes toks laidavimo atsisakymą nulėmęs elgesys rodo, kad šis asmuo negali būti pakeistas laidavimo auklėjamoju pobūdžiu. Toks asmuo parodo, jog teismas padarė klaidą, nusprenddamas taikyti BK 40 straipsnį ir šis sprendimas naikintinas, o asmuo turi atsakyti už anksčiau padarytą nusikalstamą veiką.

Tuo tarpu BK 40 straipsnio 7 bei 8 dalys reglamentuoja naujos nusikalstamos veikos padarymo laidavimo laikotarpiu teisinius padarinius. Priklausomai nuo padarytos nusikalstamos veikos sunkumo, šie teisiniai padariniai gali skirtis. BK 40 straipsnio 7 dalis reglamentuoja teisinius padarinius, kai asmuo laidavimo metu padaro naują baudžiamąjį nusižengimą ar neatsargų nusikaltimą. Tokiu atveju teismas gali panaikinti sprendimą atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės ir spręsti dėl šio asmens baudžiamosios atsakomybės už visas padarytas nusikalstamas veikas. Taigi, teismui palikta diskrecija nuspręsti ar panaikinti sprendimą dėl BK 40 straipsnio taikymo. Tokį įstatymų leidėjo sprendimą galima paaiškinti tuo, kad šiais atvejais asmuo padaro mažesnio pavojingumo nusikalstamas veikas. Vis dėlto, naujos nusikalstamos veikos padarymas rodo didesnę asmens pavojingumą, kad jis nėra lengvai pasiduodantis laiduotojo auklėjimui, yra linkęs nusikalsti ar nesilaikyti įstatymų nuostatų. Dėl šios priežasties teismas turėtų atidžiai spręsti iš naujo nusikaltusio asmens baudžiamosios atsakomybės klausimą ir nepanaikinti ankstesnio sprendimo taikyti BK 40 straipsnį tik išimtiniais atvejais.

Kitaip yra, kai laidavimo laikotarpiu *asmuo padaro naują tyčinį nusikaltimą*. Remiantis BK 40 straipsnio 8 dalimi tokiu atveju sprendimas dėl asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą nustoja galioti. Tokiu atveju teismas turi spręsti dėl šio asmens baudžiamosios atsakomybės už visas padarytas nusikalstamas veikas. Taigi, šiuo atveju teismui nėra suteikta diskrecija, sprendimas atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės BK 40 straipsnyje numatytu pagrindu netenka galios automatiškai. BK 40 straipsnio 8 dalyje numatyta nuostata visiškai pateisintina, nes naujo tyčinio nusikaltimo padarymas rodo, jog asmuo nepasimokė, kad jam ankstesnis baudžiamasis procesas nepadarė įspūdžio, atgrasančio nuo nusikalstamų veikų darymo, o atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 40 straipsnį buvo neefektyvus. Naują tyčinę nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui tikslinga skirti kriminalinę bausmę, nes akivaizdu, jog švelnesnės baudžiamosios atsakomybės formos nedaro pakankamai įtakos, kad pakeistų jo elgesį.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Teisės doktrinoje nėra pateikiama gilumine analize paremta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą samprata. Atliktas tyrimas leido prieiti prie išvados, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą yra sąlyginė, fakultatyvi atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, kurią taikant asmuo yra perduodamas trečiojo asmens atsakomybėn. Bandomuoju laikotarpiu laiduotojas turi įgyvendinti auklėjamąją funkciją, kuria siekiama pakeisti kaltininko elgesį, kad jis daugiau nenusikalstų, laikytųsi įstatymų bei įgyvendintų teismo nustatytus įpareigojimus.
2. BPK 214 straipsnio 2 dalis nenumato procesinės ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimo formos, o tai pripažintina įstatyminio reglamentavimo spraga, kuri turėtų būti ištaisyta tiesiogiai nurodant, kokia procesine forma turi būti įformintas ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimas, patvirtinti prokuroro nutarimą ir atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, kai BK 40 straipsnis taikomas ikiteisminio tyrimo procesinėje stadijoje.
3. Atlikta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą instituto analizė leido išskirti šio instituto tikslus, kurie yra: 1) priešingų baudžiamųjų teisinių santykių dalyvių interesų derinimas; 2) teisingumo, humanizmo, atsakomybės diferencijavimo, bausmės individualizavimo, proporcingumo, bausmės ekonomijos bei kitus konstitucinius principų įgyvendinimas; 3) baudžiamojo proceso supaprastinimas; 4) auklėjamojo, elgesio korekcijos požymiais pasižyminčios specialiosios prevencijos įgyvendinimas.
4. BK 40 straipsnio 1 dalyje numatytų preliminarių reikalavimų taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą negalima traktuoti formaliai, tačiau vis tik teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai šios sąlygos vertinamos formaliai. Kaltininko padaryta nusikalstama veika turi būti įvertinta pagal jos pavojingumą (pavojingumo pobūdį ir pavojingumo laipsnį). Laiduotojo prašymas (jo turinys) yra viena iš priemonių, kuria nustatomas asmens kaip laiduotojo tinkamumas. Šio prašymo forma nei BK, nei BPK nėra numatyta, *todėl remiantis atlikta teismų praktikos analize galima formuluoti siūlymą*, kad BK 40 straipsnis turėtų būti pakeistas, numatant, jog laiduotojas turi pateikti rašytinį prašymą.
5. Baudžiamajame įstatyme išskiriamos sąlygos, kurioms esant asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės:

1) Asmuo pripažįstamas pirmą kartą padariusiu nusikalstamą veiką, kai jis nėra anksčiau teistas arba ankstesnės nusikalstamos veikos padarymo faktas yra praradęs teisinę reikšmę ir jis padarė vieną nusikalstamą veiką arba kelias nusikalstamas veikas, kurios nėra pakartotinės ir sudaro idealią sutaptį. Tokiu atveju teismas konstatuoja, kad yra BK 40 straipsnio 2 dalies 1 punkte numatyta sąlyga. Ši sąlyga galima ir tęstinės nusikalstamos veikos atveju, tačiau teismas turi atidžiai įvertinti nusikalstamos veikos pavojingumą;

2) BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkto sąlyga konstatuojama, kai asmuo pripažįsta esminius nusikalstamos veikos padarymo faktus. Ši kaltininko pareiga apima ir parodymų apie bendrininkų veiksmus davimą, bendrininkavimo fakto patvirtinimą. Tačiau to kaltininkas neprivalo daryti, jei bendrininkauta su šeimos nariu ar artimu giminaičiu. Taip pat, turi būti nustatytas nuoširdus kaltininko gailestis dėl padarytos nusikalstamos veikos, apie kurio nuoširdumą sprendžiama įvertinant įvairias bylos aplinkybes.

3) Kaltininkas turi savanoriškai atlyginti ar pašalinti nusikalstama veika padarytą turtinę ar neturtinę žalą. Susitarimas dėl žalos tarp kaltininko ir nukentėjusiojo nėra privalomas, tačiau būtina bent iš dalies atlyginti ar pašalinti žalą arba įsipareigoti tai padaryti ateityje. Todėl *remiantis darbe atlikta mokslinės literatūros ir teismų praktikos analize, autoriaus nuomone, BK 40 straipsnis turėtų būti papildytas* numatant galimybę panaikinti sprendimą dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu atleistas asmuo nevykdo savo pareigos, susijusios su žalos atlyginimu ar pašalinimu.

4) Teismas turi nustatyti pagrindą manyti, jog bus visiškai atlyginta ar pašalinta nusikalstama veika padaryta žala, kaltininkas laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų. Pagrindas manyti, jog kaltininkas atlygins ar pašalins žalą nustatomas atsižvelgiant į kaltininko pajamas, veiklą, galimą artimųjų pagalbą. Pagrindas manyti, kad asmuo laikysis įstatymų ir nebusikals priimamas pagal vidinį teismo įsitikinimą, kuris turi būti suformuotas įvertinus bylos aplinkybes.

6. Laiduotojui yra keliami aukšti reikalavimai, šis asmuo laidavimo laikotarpiu turi daryti atleistam asmeniui teigiamą įtaką. Nors teismų praktikoje pasitaiko nevienodo tapačių aplinkybių traktavimo atvejų, nuspręsti, jog asmuo sugebės daryti asmeniui gerą įtaką padeda laiduotojo asmenybės įvertinimas, jei laiduotojas ir kaltininkas palaiko artimus ryšius ir (arba) laiduotojas yra autoritetingas kaltininko atžvilgiu, pripažįstama, jog laiduotojas sugebės įgyvendinti BK 40 straipsniu jam priskiriamą funkciją.

7. Atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą šiam asmeniui gali būti paskirtos baudžiamąjį poveikio priemonės. Teismų praktikoje daugiausiai problemų sukelia transporto priemonės konfiskavimo klausimas, kai asmuo padarė BK 281² straipsnyje numatytą veiką. Autoriaus nuomone, transporto priemonės vertės konfiskacija pasižymi baudžiamuoju pobūdžiu, o tai nesutampa su atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą funkcija. Todėl manytina, kad turto priemonės konfiskavimas neturėtų pasireikšti asmens nubaudimu ir teismai turėtų susitelkti tik į prevencinę šios baudžiamąjį poveikio priemonės taikymo funkciją nagrinėdami baudžiamąjį poveikio priemonių skyrimo atleidžiamam nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą asmeniui klausimą.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 37-1341.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262.

Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statutas (2003). *Valstybės žinios*, 42-1927.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47, 176, 220, 221, 272, 273, 281, 284 straipsnių pakeitimo įstatymas (2015). TAR, 11240.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 68, 281 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 2811 straipsniu įstatymas (2019). TAR, 859.

Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (1961). *Vyriausybės žinios*, 18-147.

Specialioji literatūra

Abramavičius, A. et al. (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.

Abramavičius, A. et al. (2001). *Baudžiamoji Teisė. Vadovėlis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas.

Ažubalytė, R. (2006) Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis. *Jurisprudencija*, 79, 16-24.

Bagdžius, J. (2019). Laidavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 112, 124-144.

Baranskaitė, A. (2003). Kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo institutas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse: istorinis lyginamasis aspektas. *Jurisprudencija*, 45, 59-69.

Baranskaitė, A., Prapiestis, J. (2006). Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Konstitucijos ir konstitucinės jurisprudencijos kontekste. *Jurisprudencija*, 85, 30-41.

Baranskaitė, A. (2007). *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius*. Monografija. Vilnius: Teisinės informacijos centras.

Bikelis, S. et al. (2017). *Cigarečių neteisėta apyvarta: kompleksinė reiškinių ir kontrolės priemonių analizė*. Monografija. Vilnius: Eugrimas.

Bikelis, S. (2018). Nusikaltimo padarymo priemonės dalies konfiskavimas ar jos vertės dalies išieškojimas iš proporcingumo principo perspektyvos. *Teisės problemos*, 2 (96), p. 5-20

[interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://teise.org/wp-content/uploads/2018/08/Bikelis-2018_2-96.pdf [žiūrėta 2021 m. balandžio 4 d.].

Drakšas, R. (2008). *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*. Monografija. Vilnius: Justitia.

Levon, J. (2013). Baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 88, 181-194.

Michailovič, I. et al. (2014). *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*. Monografija. Vilnius: Šiaulių universiteto leidykla.

Nevera, A. (2006). Nusikalstamų veikų idealios bei realios sutapties atribojimo ir bausmių skyrimo problemos. *Jurisprudencija*, 85, 24-29.

Piesliakas, V. (2008). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia.

Švedas, G. et al. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. I knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Švedas, G., Abramavičius, A. ir Prapiestis, J. (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. II knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Teismų praktika

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 7-254.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 115-4889.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutarimas. TAR, 5659.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-85/2008.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-82/2010.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-645/2010.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-91/2011.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-136/2012.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-99/2013.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133/2013.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-452/2014.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-137/2015.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-90-697/2015.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-86-895/2015.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-78-693/2015.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-271-648/2015.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-120-489/2016.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-445-489/2016.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-648/2017.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-88-976/2017.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-108-697/2017.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-132-699/2017.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-377-222/2017.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-50-788/2018.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-79-511/2018.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-14-511/2018.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-50-788/2018.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-112-697/2018.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-134-1073/2018.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-136-699/2018.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-145-895/2018.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-153-976/2018.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-164-895/2018.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-176-303/2018.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-186-942.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-196-697/2018.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-274-693/2018).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-64-511/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-67-942/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-102-303/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96-628/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-114-628/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-184-697/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-195-788/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-227-788/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-289-693/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-301-788/2019

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-307-689/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1073/2020.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-249-1073/2020.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-250-976/2020.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-239-648/2020.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2003 m. birželio 20 d. nutarimas Nr. 40 „Teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą, apžvalga“. *Teismų praktika*, 2003, Nr. 19.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. balandžio 28 d. „Teismų praktikos nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl sudėtingų pavienių nusikalstamų veikų ir nusikalstamų veikų sutapčių apžvalga“. *Teismų praktika*, 2016, Nr. 44.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. spalio 24 d. „Teismų praktikos taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 straipsnis) apžvalga“. *Teismų praktika*, 2019, Nr. 51.

Kiti šaltiniai

Informatikos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos (2020). *Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas forma_EK-ITĮ* [interaktyvus]. [žiūrėta 2021 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=8996&datasource=56618.

SANTRAUKA

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą probleminiai aspektai

Dainius Nauburaitis

Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojama Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 40 straipsnyje įtvirtinta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis – atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Analizės objektą sudaro šio instituto teisinis reglamentavimas bei šio reglamentavimo aiškinimas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institutas nėra plačiai analizuotas baudžiamojoje teisinės doktrinoje, nors šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies taikymo galimybės teismų praktikoje yra ganėtinai plačios.

Būtent dėl šios priežasties šiame magistro darbe siekiama atlikti giluminę atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą analizę. Šiam tikslui pasitelkiama baudžiamosios teisės doktrina, analizuojanti šį institutą ir siekiama išgryninti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą požymius bei sampratą. Darbe išnagrinėjamos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo sąlygos bei šių sąlygų aiškinimas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Taip pat įvertinama teismų praktika, susijusi su baudžiamojo poveikio priemonių taikymu atleistiems nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą asmenims. Tokios analizės dėka yra atskleidžiami probleminiai aspektai, egzistuojantys teisiniame instituto reglamentavime bei šio reglamentavimo aiškinyje, kuris atliekamas teismų praktikoje. Darbe pateikiami galimi šių teisinio reglamentavimo spragų ar normų aiškinimo teismų praktikoje probleminių aspektų sprendimai (siūlymai).

SUMMARY

Problematic aspects of release from criminal liability on bail

Dainius Nauburaitis

This Master's Thesis analyses release from criminal liability on bail – a type of release from criminal liability set forth in the Article 40 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania. The object of this analysis is made up of aforementioned law's regulation and the regulation's interpretation in the practice of The Supreme Court of Lithuanian Republic. The release from criminal liability on bail hasn't been thoroughly analyzed in the doctrine of the criminal law. This type of release from criminal liability has a vast theoretical possibility of application.

Exactly for this reason this Master's Thesis aims to conduct a thorough analysis of release from criminal liability on bail. Doctrine of the criminal law, which analyses the related subjects is used for this goal as well as for the identification of this law's characteristics and concept. In the goal of gaining a better understanding of the subject's importance, the goals of this law are analyzed. This Master's Thesis analyses the conditions required to apply the release from criminal liability on bail and The Supreme Court's understanding of these conditions. Furthermore, this Master's Thesis analyses the practice of applying criminal measures in the cases, where people are released from criminal liability on bail. Because of this type of analysis the problematic aspects of this law's regulation and it's understanding in the practice of the courts are revealed. This thesis tries to offer possible solutions to these problems.